SPRAWOZDANIE

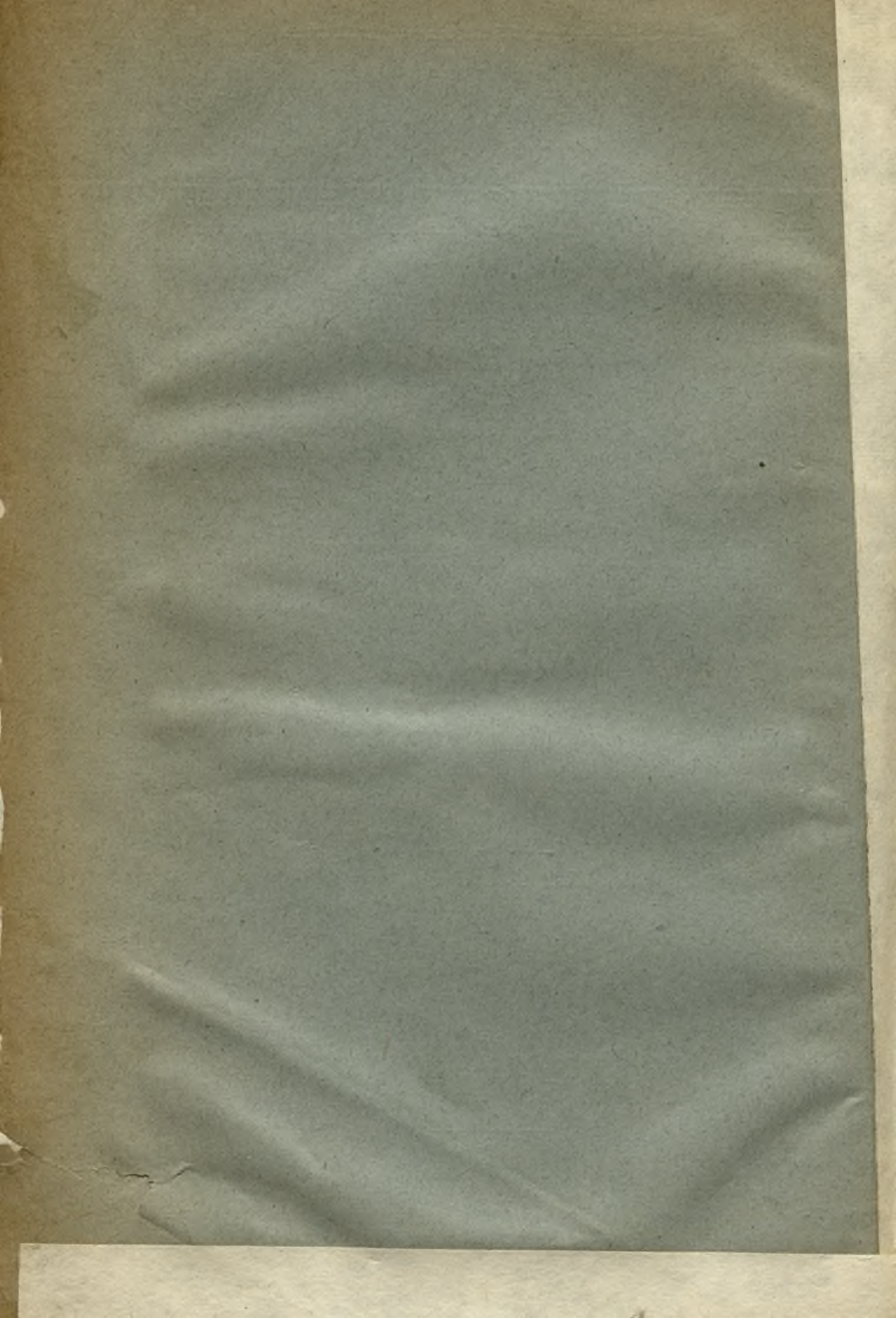
Dyrekcyi

c. k. wyższego gimnazyum z językiem wykładowym polskim w Kołomyi

za rok szkolny 1905/6.

W KOŁOMYI, 1906.
Nakładem funduszu szkolnego.

Z drukarni i litografii A. J. Miziewicza w Kołomyi.

SPRAWOZDANIE

Dyrekcyi

c. k. I. wyższego gimnazyum

W KOŁOMYI

za rok szkolny

1905/6.

W KOŁOMYI, 1906.

Nakładem funduszu szkolnego.

Z drukarni i litografii A. J. Miziewicza w Kołomyi.

Rola barw i woni kwiatów w ich zapylaniu.

Szkic krytyczny.

Wiele upłynęło czasu od chwili, kiedy w roku 1793. Chr. K. Sprengel ogłosił swą teoryę budowy kwiatu. Badania zrazu zapomniane, potem podjęte znowu przez badaczy, nagromadziły wiele szczegółów, stworzyły nowy i wielki dział botaniki: „biologię kwiatów“, lecz teorya jego w głównych zarysach została niezmienioną. Oto jej krótka treść:

U wszystkich kwiatów, kryjących nektar, można spostrzedz pięć następujących części:

1. Część wydzielającą nektar.
2. Zbiornik na nektar.
3. Ochronę nektaru przed deszczem, czyli t. z. łuszczkę miodnika.
4. Przystosowania, aby owady nektar łatwo znaleźć mogły t. j. koronę barwną, zapach i wskaźniki (odpowiedni rysunek na koronie).
5. Dichogamię t. j. nierównoczesny rozwój pręcików i słupków w wielu kwiatach.

Choć nektar, który kwiaty wydzielają, zasłoniony jest odpowiednio przed deszczem, nicby to owadom nie pomogło, gdyby nie było środków w kwiecie, zapomocą których mogłyby znaleźć łatwo przeznaczone dla nich pożywienie. Natura, która niczego nie robi połowicznie i tutaj podała dłoń pomocną do osiągnięcia celu. Postarała się nasamprzód o to, aby owady z oddali już spostrzegały kwiat czy to wzrokiem, czy też węchem, albo wreszcie zapomocą obu zmysłów równocześnie. Wszystkie więc kwiaty, posiadające nektar, ozdobione są wyraźnym okwiatem, a wiele z nich wydaje zapach, który dla ludzi przeważnie jest przyjemny, czasem niemiły, niekiedy obojętny, ale w każdym razie przyjemny dla tych owadów, dla których jest przeznaczony. Okwiat w całości lub w części

u przeważnej liczby kwiatów jest barwny t. j. inaczej zabarwiony niż zielono, aby odbijał od zielonej barwy rośliny. Wiele kwiatów posiada także barwne przykwiatki, które podnoszą jeszcze i wzmacniają wyrazistość kwiatu. Te przykwiatki są w przeważnej części inaczej zabarwione niż okwiat. Owad przywabiony pięknością kwiatu lub zapachem, skwapliwie siada na kwiecie i szuka słodkiego skarbu. Bardzo często znajduje go bez trudu i mozołu. Niektóre jednak kwiaty chowają głęboko swój nektar przed chciwym owadem. Wtedy natura przychodzi owadowi z pomocą za pośrednictwem wskaźników. Wskaźnik składa się z jednej lub więcej plamek, linii, kropek lub wreszcie figur barwy innej niż korona, od której też różną farbą mniej lub więcej odbija. Rysunek ten ciągnie się zawsze w tym kierunku, w którym owady mają szukać miodnika. Sprengel dzieli kwiaty na otwierające się w dzień i w nocy, co odpowiada także przystosowaniu do owadów, z których jedne latają za dnia, inne zaś nocą. Znaczna ilość kwiatów, otwierających się przy świetle słonecznem, posiada wskaźniki. Kwiaty w nocy otwarte mają przeważnie okwiat wielki i jasno zabarwiony, by łatwo zwracać na siebie mogły uwagę nocnych owadów. Gdy okwiat jest niepozorny, brak ten wynagrodzony jest wonią. Wskaźników tym kwiatom brak. Byłyby zresztą zbyteczne, gdyż jasne nie odbijałyby od jasnej barwy okwiatu, ciemne zaś nie wpadałyby w oczy w ciemnościach nocy; istnienie ich więc byłoby bezcelowe, a bezcelowości nie zna przyroda.

Już Kölreuter wykazał, że owady przyczyniają się do zapłodnienia niektórych kwiatów n. p. storczyków i kilku innych rodzajów, Sprengla jednak jest zasługą zbadanie i udowodnienie, że cała powabnia kwiatów miodnikowych ma na celu zapłodnienie i da się zupełnie wytłumaczyć koniecznością zapylenia kwiatu przez owady. Inni widzieli narządy ochronne dla miodników, ale nie przypisywali im tego znaczenia.

Już Sprengel blizkim był myśli, jaką korzyść ma dla roślin krzyżowanie, jednak nie wypowiedział jej, lecz tylko stwierdził sam fakt krzyżowania. Th. A. Knight w r. 1799. twierdził na podstawie wyników, otrzymanych przy krzyżowaniu roślin uprawnych, że żadna roślina nie może się zapładniać sama

przez się przez wiele generacyi, a dopiero w roku 1859. Ch. Darwin w swem sławnem dziele: „Die Entstehung der Arten“ wypowiedział ostatecznie zdanie: „Żadna istota nie może się utrzymać przez nieograniczoną ilość generacyi samozapłodnieniem, lecz konieczną jest rzeczą, aby niekiedy, choćby w znacznych odstępach czasu, nastąpiło skrzyżowanie się indywiduów oddzielonych od siebie, jako nieodzowny warunek dla utrzymania gatunku“. Choć zdanie Darwina nie mogło się utrzymać w pierwotnem swem brzmieniu wobec odkryć nowszych tak na niwie botaniki, jak i w dziedzinie zoologii, jednak zasługą jego, że wskazał, jak ważną rolę odgrywa krzyżowanie w świecie roślinnym

Działanie pyłku na znamię rośliny, z której pochodził, jest różne. W wielu wypadkach samozapylenie jest zupełnie bezskuteczne, ale w wielu znowu nie można było wykazać wielkiej różnicy między działaniem własnego a obcego pyłku. Że krzyżowanie to sposób zapładniania, do którego dążą rośliny, na to najlepszym dowodem ta niezliczona ilość przystosowań u roślin, które samozapłodnienie czynią niemożliwem. Liczne spostrzeżenia wykazały tę ogólną dążność roślin, a jednym z dowodów, że roślina dąży do krzyżowania, to kleistogamia,*) która u przeważnej liczby roślin dopiero wtedy występuje, gdy skrzyżowaniu nie stało się zadość, choć wytworzenie kwiatów kleistogamicznych od razu, byłoby ze względu na zużyty materyał o wiele korzystniejsze dla rośliny.

Fr. Delpino usiłował w latach 1868. — 1875. podzielić cały znany sobie wówczas świat roślinny na grupy według sposobu, w jaki następuje przeniesienie komórek zapładniających, a podział ten ma jeszcze po dziś dzień znaczenie. Podzielił on świat roślinny na dwie główne grupy:

A) Zoogamae t. j. rośliny z komórkami zapładniającemi, obdarzonemi samodzielnym ruchem.

B) Diamesogamae t. j. takie, których komórki zapładniające potrzebują do przeniesienia obcej pomocy.

*) (Pewne fijołki n. p., jeżeli nie zawiążą nasion w kwiatach barwnych, tworzą kwiaty niepozorne, nigdy się nie otwierające, przeznaczone wyłącznie do samozapylenia).

Tę ostatnią grupę roślin według tego, kto jest pośrednikiem w przenoszeniu pyłku, podzielił na:

I. Hydrophilae t. j. rośliny, które zostają zapłodnione za pośrednictwem wody.

II. Anemophilae, gdzie tym pośrednikiem jest wiatr.

III. Zoidiophilae, gdzie zwierząta pośredniczą w zapylaniu. Wśród roślin zapylanych przez zwierzęta jedne „Ornithophilae" zostają zapylane przez ptaki, szukające w kwiatach miodu lub owadów tam ukrytych. Wiele z tych roślin posiada kwiaty szczególnie wielkie, workowate, zwykle poziomo ułożone, o barwach jasnych często szkarłatnego koloru i wydzielające zwykle wielkie ilości miodu. „Malacophilae" to rośliny przystosowane do zapylania przez ślimaki, jak n. p pospolite na naszych łąkach w lecie Króliki (Chrysanthemum leucanthemum L.), które podczas pory deszczowej według obserwacyi Ludwiga zapyla mały nagi ślimak (Limax laevis) przywabiony, jak się zdaje, przez białe kwiatki brzeżne koszyczków, które chciwie zjada. „Entomophilae" to wreszcie rośliny zapylane przez owady. Do tej ostatniej grupy należą prawie wszystkie europejskie rośliny zwane pospolicie kwiatami, t. j. kwiaty odznaczające się różnobarwnością lub zapachem albo też jednem i drugiem równocześnie, słowem kwiaty posiadające powabnię. Te kwiaty łatwo wpadają w oczy zarówno nam, jak i swym gościom.

Piękna barwa i zapach to właściwość prawie wyłączna roślin zapylanych przez ptaki i owady, a szczególniej przez te ostatnie, gdyż roślin zapylanych przez ptaki stosunkowo nie wiele w porównaniu z liczbą roślin owadopylnych.

Aby przywabić owady, które mają przenieść pyłek, a więc uskutecznić krzyżowanie, mają kwiaty do tego, jak to już Sprengel odkrył, różne środki jako to: barwy i zapachy, dają owadom jako pożywienie nektar i pyłek, a nawet użyczają im niekiedy schronienia przed zimnem. Aby jednak owad skorzystał z uczty, jaką mu kwiat zostawił, musi on ten kwiat wpierw zauważyć, a rola przywabienia owadu z odległości przypada w udziale barwom i zapachom.

Większość uczonych, którzy badali sprawę zapłodnienia roślin n. p. Chr. K. Sprengel, F. Delpino, H. Müller, Ch. Darwin, Lubbock, Dodel — Port, Th. Barrois i inni uważają zabarwienie i kształt kwiatostanów i kwiatów za najważniejszy, jeżeli nie jedyny czynnik przy zapylaniu. Delpino n. p. nazywa zabarwioną koronę „chorągiewką sygnałową," a H. Müller twierdzi, że wobec jednakowych innych warunków częściej przez owady odwiedzany bywa kwiat, posiadający barwę jaskrawszą. Jednocześnie Delpino i Müller nie przeczą bynajmniej, że zapach kwiatów również zwabia owady, nieraz nawet silniej, aniżeli barwa płatków. Nägeli, L. Errera i G. Gevaert przypisują zapachom rolę bardzo ważną. Według Gastona Bonniera płatki zabarwione nie mają znaczenia dla owadów przy wyborze tego lub owego kwiatu, a J. Mac Leod twierdzi na podstawie przykładów, iż rola, jaką przypisują barwom, jest przeceniona.

Siedliskiem barw są przedewszystkiem części okwiatu, które przez swe ubarwienie jednakie w całości albo też rozmaite w różnych częściach mają być sygnałem dla owadów, gdzie stoły obfitym pokarmem zastawione. Nim jednak opiszę główne urządzenia, które podnoszą okazałość kwiatów i czynią je widoczniejszymi, nie od rzeczy, zdaje mi się, będzie wspomnieć, czy posiadamy jakiekolwiek dane, że owad może rozpoznawać kształty, budowę i barwy roślin. Według badań A. Weissmanna i według jego wniosków opartych na badaniach innych uczonych twierdzić można, że wzrok owadów jest dość silny, daleko jednak słabszy od ludzkiego, ale to tyczy się tylko widzenia na odległość dalszą, na blizką odległość owady widzą doskonalej, niż ludzie. Obraz w oku owadu, to według J. Müllera zbiór punktów świetlnych, których ilość a więc dokładność widzenia, zależna jest według Weissmanna od ilości nietylko oczek, tworzących oko złożone, lecz także od ilości komórek w poszczególnych siatkóweczkach oka złożonego owadów. U bielinka kapustnika na odległość 1. metra część powierzchni o średnicy 3. mm. daje punkt obrazu; gdy odległość zmniejszy się do 10. cm., to już część powierzchni o średnicy 0.3 mm. da jeden punkt, na odległość zaś 1. cm.

na jeden punkt obrazu trzeba powierzchni o średnicy 0.03 mm. Jeżeli więc na kwiecie znajduje się plamka o średnicy 0.03 mm., to bielinek na odległość 1. cm. spostrzega ją we właściwej barwie. Zwierzęta te widzą więc kwiat, na którym siedzą, jak przez mocno powiększającą lupę, ale już na odległość 10. m. punkt ich obrazowy wynosi 3 cm. Z tej odległości zatem mogą one widzieć kwiat w czystej jego barwie, ale tylko w postaci plamy o nieokreślonych zarysach, gdy średnica jego ma co najmniej 3 cm. Większość jednak naszych dziko rosnących kwiatów jest rozmiarów mniejszych; to nam zdaje się tłumaczyć, dlaczego dla kwiatów tych ważną jest rzeczą życie w większych skupieniach, jeżeli zapłodnienie ich ma się odbywać przy pomocy owadów. W taki sposób powstają większe plamy barwne, które owady z lepszym wzrokiem n. p. motyle i błonkówki mogą dojrzeć z daleko większej odległości niż pojedynczo rosnące kwiatki. Dolatując do niezapominajki, widzi owad już wyraźnie cały kwiat i żółtą obrączkę, która mu wskazuje miejsce, gdzie się nektar znajduje, a gdy siędzie na kwiatku, wydaje mu się ona szerokiem żółtem pasmem. Motyl, siedząc na kwiatku, widzi każdą najmniejszą dla nas niewidzialną plamkę, jak mybyśmy to widzieli przez mocną lupę, a choćby nie rozróżniał dokładnie kształtów, to w każdym razie rozróżnia zabarwienie. Liczni też znakomici badacze n. p. sir John Lubbock, Forel, Graber wykazali, że wiele owadów, jak n. p. pszczoły i motyle, widzą barwy, choć zdaje się, że one przedstawiają się im inaczej niż nam, gdyż według badań Grabera owady ujemnie fototaktyczne dążą do promieni czerwonych widma, jakby te dla nich były ciemnymi, podczas gdy owady dodatnio fototaktyczne szukają w widmie promieni, które uległy największemu załamaniu. Również prawdopodobną jest rzeczą, że owady widzą nie tylko te barwy, co my, ale i takie, które dla nas są niewidoczne jak n. p. ultrafioletowe promienie widma.

Forel usiłował dowieść przy pomocy doświadczeń, że tylko wzrok służy owadom za przewodnika. Trzmielom, które dopiero co przelatywały z kwiatka na kwiatek, pociągał oczy czarnym lakierem i rzucał je znowu w powietrze. Przestawały one szu-

kać kwiatów, a szukały tylko gniazda, gdzieby się ukryć mogły, jak to czynią pod nocną porę. Po wycięciu narządu powonienia i dotyku a nawet narządu smaku wraz z trąbką, służącą do ssania nektaru, z pozostawieniem oczu nietkniętych, owady te krążyły jak dawniej uparcie około tych samych kwiatów, jak gdyby mogły nektar z nich zbierać. Pewien gatunek trzmieli zagląda tylko do kwiatów Przetacznika niebieskiego. Otóż po takiej operacyi, owady te wracają stale do swych kwiatów niebieskich. A więc muszą one te kwiaty poznawać dokładnie nawet z odległości nieco dalszej.

Że owady rozróżniają dokładnie formy z blizka, wykazał to w roku 1889. Fr Dahl. Według obserwacyi Dahla podanych przez Knutha, młode a więc niedoświadczone pszczoły siadają na wiosnę na kwiatach, których nektaru dostać nie mogą z tego powodu, iż jest głęboko ukryty. Starsze natomiast, a więc bardziej doświadczone pszczoły przylatują tylko na małą odległość do takich kwiatów i odlatują, nie spocząwszy na nich ani chwilki. To można sobie objaśnić tylko tak, iż pszczoły starsze, nauczone doświadczeniem, że miód z tych kwiatów to owoc dla nich niedostępny, obserwując kwiat z blizka, poznają dokładnie, iż to ten, który im korzyści nie przyniesie. Gdyby kwiat taki poznawały z jego właściwego zapachu, to poznałyby go z daleka i nie przylatywałyby tak blizko. Widocznie zapach tego kwiatu jest dla nich pociągającym, a obserwacya z blizka przypomina im dopiero, ile to trudów poszło w młodości na marne, by zdobyć skarby ukryte w koronie,

Doświadczenia i obserwacye powyższe przekonywają nas dowodnie, że wzrok jest bardzo ważnym czynnikiem dla owadów przy odszukiwaniu kwiatów. Według Forela a za nim Weissmanna jest on nawet jedynym czynnikiem. Wspomnieć jeszcze należy, że nie wszystkie owady mają jednakowo dobry wzrok, a także zdolność rozróżniania barw nie u wszystkich owadów jest jednakowo rozwinięta. Doświadczenia dowodzą, że czasem owady nawet z bardzo rozwiniętemi oczami, jak osy, bardzo słabo mogą rozróżniać barwy. U pszczół natomiast i motyli, które wyłącznie w kwiatach szukają swego pożywienia, stwierdzono z pewnością bardzo rozwinięty zmysł barw.

Zmysł węchu owadów to ideał, o którym my nawet marzyć nie możemy. Opisane są częste wypadki, kiedy samce motyli przylatywały z pól do wielkich miast, aby szukać swej towarzyszki, schowanej gdzieś do pudełka; nieraz też trafiały i przylatywały, jak to wykazał Ham, do skrzyneczki, gdzie przed ośmiu dniami zamknięta była samiczka. Niektóre chrząszcze i muchówki ścierwice zbiegają się z daleka w wielkiej ilości do trupa małego ssawca, zdaje się, zapachem jego zwabione. Osy według obserwacyi Gw. i E. Peckhama potrafiły odkryć mięso gotowane mimo, iż przykryto je jedwabną gazą i nie pomięszają one nigdy takich przedmiotów z innymi również gazą okrytymi. Błonkówki owadziarki jedynie węchem mogą odkryć larwę w drzewie ukrytą, w którą składają jaja. Inne błonkówki, jak Bembex lub Dinetus, rozpoznają, według obserwacyi Ed. Perrisa, swe gniazdo w ziemi, którego otwór przy wylocie zasypują piaskiem, również zapomocą węchu, bo gdy tylko rękę do takiego zasypanego gniazda zbliżymy, nie mogą po powrocie trafić do niego. Jak wykazał Lacordaire, niektóre ścierwice, których gąsienice wylęgłe z jaj żyją na ścierwie, dają się tak dalece uwieść zapachem, iż składają niekiedy jaja na roślinach, mających zapach popsutego mięsa, mimo że zmysł wzroku i dotyku powinien je odwieść od tego. Jeżeli więc uprzytomnimy sobie, że i węch przynajmniej u niektórych owadów jest znakomity, łatwo nam będzie pogodzić zapatrywania badaczy tych, którzy twierdzą że czynnikiem pośredniczącym w przywabianiu owadów przez kwiaty jest wyłącznie węch, ze zdaniem tych, co rolę tę przypisują wyłącznie wzrokowi.

Jakkolwiek się na tę kwestyę zapatrywać będziemy, zawsze jednak dziwić się musimy tej niejako dążności kwiatów zapylanych przez owady do osiągnięcia jak największej okazałości i tej niewyczerpanej wprost mnogości środków, przez które tę okazałość osiągają, a choć są wyjątki z tej ogólnej reguły, jest ich stosunkowo tak nieznaczna ilość, że tej ogólnej zasady zmienić nie potrafią.

Już u niektórych wiatropylnych roślin, pozbawionych tej okazałości, jako tutaj rzeczy nieużytecznej, trafiają się gatunki, mające pewną okazałość, a wtedy odwiedzają je odpowiednio

owady. Tak n. p. Babka lancetowata (Plantago lanceolata L.), mająca kwiatostany i kwiaty bardzo niepozorne, jest wyłącznie wiatropylna, a już Babka kosmata (Plantago media L.) z kwiatami o długich pręcikach, wystających z kwiatów, a mających fioletowe nitki i żółtawo-białe pylniki, odwiedzana bywa przez owady. Takie kwiaty to przejście do owadopylnych, których środki przywabiające są wysoko rozwinięte, a mnogość ich nieskończona. Jeżeli jakaś strona kwiatu nie jest widoczną dla przylatujących owadów, to ona właśnie jest mniej żywo zabarwiona. Różne gatunki rodzaju Złoci (Gagea) mają wewnętrzną stronę gwiaździsto na słońcu rozłożonej korony błyszcząco-żółtą, a strona jej zewnętrzna jest matowa i przez zielone paski na płatkach po stronie grzbietniej jeszcze bardziej niepozorna. Dzwonkowate lub kubkowate kwiaty n. p. gatunków rodzaju Dzwonków (Campanula) mają stronę wewnętrzną więcej niepozorną niż zewnętrzną, a owad przylatujący właśnie stronę zewnętrzną najpierw tutaj spostrzega. Piękne ubarwienie przypada niekiedy w udziale działkom kielicha, a bywa to wtedy, jeśli — jak n. p. u Tojadu mordownika (Aconitum napellus L.) — płatki korony zamienią się w miodniki, lub też znikną z jakiegoś innego powodu jak n. p. u różnych jaskrowatych: Zawilca białego (Anemone nemorosa L.), Zawilca żółtego (Anemone ranunculoides L.), Sasanki zwisłej (Pulsatilla pratensis Miller), Pełnika kulistawego (Trollius europaeus L.) i wielu innych. Grzybienie białe (Nymphaea alba L.) mają stronę wewnętrzną działek kielicha odwróconą od wody, białą, jak płatki korony, stronę zaś zewnętrzną, zwróconą ku wodzie, zieloną. Tu kielich dopomaga niejako koronie do podniesienia okazałości kwiatu. Czasem funkcyę przywabiania spełniają pręciki. Rozmaite wierzby n. p. posiadają pylniki żółte lub czerwone, co przywabiać ma owady. U Dziewanny wielkokwiatowej (Verbascum thapsiforme Schr.) mają pręciki bardzo często widoczne fioletowe, purpurowe lub żółte owłosienie, a takie ubarwienie fioletowe widać też na nitkach Rutewki orlikolściowej (Thalictrum aquilegifolium L.) i wyżej wspomnianej Babki kosmatej, roślin przeważnie wiatropylnych. I słupki niekiedy biorą udział w przywabianiu, jak n. p. u Knieci błotnej (Caltha palu-

stris L.) lub Siedmiopalecznika błotnego (Comarum palustre L).

Powszechnem zjawiskiem u roślin jest łączenie się kwiatów w infloresceneye, skupienia większe, przez co nawet małe i same przez się niepozorne kwiaty stają się już z daleka widoczne. Kwiaty brzeżne takich kwiatostanów są często większe i grzbieciste, jak to widzimy w kwiatostanach wielu roślin złożonych, u niektórych krzyżowych, tworzących baldachogrony n. p. z rodzaju Iberis i u wielu baldaszkowych n. p. u Marchwi (Daucus), Barszczu (Heracleum), Trybuli (Anthriscus), Pietrasznika (Conium) i wielu innych. Że w tych kwiatostanach istnieje jakaś dziwna dążność do powiększenia okazałości, to najlepszym dowodem kwiatostany n. p. rodzajów: Chabra (Centaurea) i Kaliny (Viburnum), gdzie kwiaty brzeżne na koszt barwnej wielkiej korony utraciły pręciki i słupki, lub grona Szafirka (Muscari comosum Miller), gdzie 20—30. kwiatów górnych jest niepłodnych, lecz ciemno-błękitnej barwy z długiemi, również barwnemi szypułkami kwiatowemi, podczas gdy 30—40. kwiatów dolnych jest płodnych, lecz barwy brunatnej i bardzo niepozornych.

Jednostronne wykształcenie kwiatów w kwiatostanie to przystosowanie połączone zwykle z oszczędnością materyału, a jednak wielce korzystne przy zapylaniu przez owady. Rośliny takie mają kwiaty zwrócone we wszystkich kwiatostanach w ten sposób, jak to n. p. widzimy u Naparstnicy purpurowej (Digitalis purpurea L), że razem takie pojedyncze kwiatostany tworzą jakby kwiatostan złożony, przez co okazałość całej rośliny ogromnie się podnosi, a owady, odwiedzające pojedyncze kwiatostany, jak uczy doświadczenie, wstępują po nich jak po schodkach równomiernie od dołu do góry, nie opuszczając ani jednego kwiatka, w którym jeszcze znajduje się nektar, u roślin zaś, których kwiaty w kwiatostanach są równomiernie rozdzielone, często zdarza się, że kwiaty pozostają niezapłodnione. Gdyby różne Wyczki (Viciae) i różne gatunki rodzaju Groszku (Lathyrus), rosnące na kraju gęstwin, wykształciły równomiernie kwiaty naokoło osi kwiatostanu, byłoby to bezcelowym zbytkiem, którego nigdzie w przyrodzie nie ujrzymy, gdyż strona zwrócona do gęstwiny już przez swoje położenie niejednokrotnie

uszłaby wzroku owadów, a przez zanik kwiatów z jednej strony, kwiatostan w tym razie nie traci nic na okazałości. Te więc jednostronne kwiatostany potwierdzają, jak zauważył J. Urban, to ogólne prawo biologiczne, że ten sam cel osiąga się różnymi środkami.

U wielu kwiatów okazałość zwiększa się przez kontrast barw tego samego kwiatu. Fiołek trójbarwny (Viola tricolor L.), Niezapominajka błotna (Myosotis palustris L.), Bób (Vicia faba L.), Narcyz (Narcissus poeticus L.), to przykłady kwiatów, których różne części korony odbijają od siebie przez swą różnobarwność. Pszeniec gajowy (Melampyrum nemorosum L.) to przykład rośliny, gdzie ciemno-błękitne przykwiatki odbijają wyraźnie od złoto-żółtej korony kwiatu. Albo o ile zwiększa się okazałość kwiatów astrów przez to, że kwiaty brzeżne są błękitne a tarczowe-żółte.

Często i miejsce, na którem roślina rośnie, jak zauważył Kerner, jest jakby wybrane na to, by była na niem jak najbardziej widoczna. Na czarnej glebie wnętrza lasu spotyka się: Gwiazdosza (Neottia), Łuskiewnika (Lathraea), Korzeniówkę (Monotropa), o wypłowiałych barwach, które na tle zielonej łąki byłyby mało widoczne. Kwiaty błękitne Przelaszczki wiosennej (Hepatica nobilis Schreb.) odbijają od brunatnego zwykle podłoża lasów, zasłanego zeschłym liściem.

Powszechnem jest zjawisko, że kwiaty po zapyleniu więdną i okazałość swą tracą. Istnieją jednak pod tym względem wyjątki, które świadczą, że korona barwna nie jest rzeczą obojętną dla kwiatu, skoro ją niektóre zatrzymują mimo dokonanego zapylenia, albo zmieniają barwę korony na bardziej jeszcze intenzywną, przez co okazałość całego kwiatostanu się podnosi.

Porzeczka krwista (Ribes sanguineum) po wypróżnieniu pylników, zapłodnieniu zalążków i skoro nektar przestanie się już wydzielać, zmienia barwę korony białą na coraz ciemniej różową. Pszczoły jednak, które te kwiaty zapylają, trzymają się tylko kwiatów białych, u Porzeczki złotej (Ribes aureum) jasno-żółta barwa zastąpiona zostaje farbą karminowo czerwoną. Podobne zjawisko spotyka się n. p. u Weigelia rosea, Przeńca łąkowego (Melampyrum pratense L.), Kasztana gorzkiego. (Aescu-

lus hippocastanum L.), u którego żółte wskaźniki kwiatów przyjmują po zapyleniu barwę czerwoną. Kwiaty te po dokonanem własnem zapyleniu służą widocznie jeszcze swym sąsiadom, by wzmocnić przywabianie owadów. Ale taka zmiana barw jest wtedy tylko korzystna dla kwiatu, jak zauważa Knuth, jeśli owadami zapylającymi je są n. p. przenikliwe pszczoły, bo wtedy dążą one wprost do kwiatów zaopatrzonych w nektar (więc i w pyłek); w przeciwnym wypadku takie zmienione barwy opóźniałyby tylko zapłodnienie, gdyż owady mniej zmyślne wyszukiwaćby musiały kwiaty najbardziej wpadające w oczy, a często znudzone odlatywałyby, nie spełniwszy swej funkcyi; byłoby to zatem szkodliwe, a nie pożyteczne dla rośliny. Według H. Müllera takie zmienione kwiaty spełniają dwojaką funkcyę t. j. przywabiają pewne owady a następnie, przywabiwszy je, oznajmiają gościom swemi barwami, że już zostały zapylone.

Ciekawem lecz zarówno niewytłumaczonem zjawiskiem jest fakt, że niektóre rośliny w ciągu swego życia przed zapyleniem zmieniają barwy, jak n. p. opisana przez Fritza Müllera brazylijska Lantana, której kwiaty w pierwszym dniu po rozwinięciu się są żółte, w drugim pomarańczowe, w trzecim purpurowe. Pleroma Sellowianum znowu według Ludwiga posiada z razu kwiaty czysto białe, a później purpurowo-czerwone. U Tawuły (Spiraea opulifolia L.) zmiana barw trwa jeszcze po zupełnem przekwitnieniu i jest najintenzywniejszą na schnących torebkach. W ten sposób dojrzewające torebki przyczyniają się jeszcze do powiększenia wspaniałości kwiatu.

Prof. F. Plateau w Gandawie w rozprawach p. t. „Comment les fleurs attirent les insectes“, wychodzących w latach 1895.—1897. w Bulletin de l' Académie royale de Belgique, podał szereg doświadczeń, które dość wymownie przemawiają za twierdzeniem, że rola zapachów przy zapylaniu kwiatów w pewnych wypadkach jest pierwszorzędną, w każdym zaś razie nie jest podrzędną, jak to twierdziło wielu dawniejszych badaczy. Za przedmiot pierwszej grupy doświadczeń posłużyły mu nie pełne Georginie (Dahlia variabilis W.), rosnące pod ścianą, porosłą dzikiem winem i odbijające wyraźnie swymi kształtami

od otoczenia pokrytego zielonością. Odwiedzały je liczne owady z rzędu błonkówek i motyli. W tym ogrodzie, ogrodach przyległych, jako też na blizkiem polu było wiele różnych kwiatów, które również wabiły do siebie te owady. Plateau zakrywał kwiaty jużto tylko brzeżne, już też brzeżne i środkowe kwadracikami z różnokolorowych papierów, albo też zakrywał je liśćmi wina dzikiego. Tak w pierwszym jak i w drugim wypadku owady dość licznie odwiedzały nawet zupełnie zakryte kwiatostany. Przylatywały nad kwiat, zatrzymywały się, odwracały się chwilowo, latały wokoło; znalazły wreszcie przeszkodę, która je oddzielała od upragnionego przedmiotu, a przecisnąwszy się między kwadracikami papieru lub liśćmi, pokrywającymi kwiatostan, dostawały się do nektaru. Dowód w tem oczywisty, że nie barwa ani kształt kwiatów, lecz, zdaje się, zapach georginii, którego my prawie zupełnie nie odczuwamy, zaprowadzić zdołał te owady do pojedynczych kwiatów kwiatostanu. Nie obliczył jednak dokładnie prof. Plateau — jak to spostrzegł Kienitz-Gerloff — czy liczba odwiedzin owadów przy niezakrytych kwiatach nie była większa. Śmiało twierdzić można, że tak być musiało. Zachowanie się owadów przylatujących do georginii zakrytej zupełnie liśćmi dzikiego wina, ten chwilowy brak decyzyi, to brak kształtu i barwy kwiatów, lub przynajmniej jednego z dwojga, by owad od razu zobaczył, gdzie dalej bieg swój skierować. — Aby udowodnić jeszcze wyraźniej, że jedynym czynnikiem, przywabiającym owady, jest zapach, w dalszych swych doświadczeniach pozbawiał Plateau kwiaty o pięknych barwnych koronach n. p. Wiesiołka dwurocznego (Oenothera biennis L.), Wilca purpurowego (Ipomea purpurea L.), Ostróżki Ajaksa (Delphinium Ajacis L.), Wyżlina większego (Antirrhinum majus L.) i t. d. ich ozdób, które mają przywabiać owady, pozostawiając tylko taką część, która stanowczo za rodzaj sygnału dla owadów służyć nie mogła. Gdyby tu wyłącznie zapach odgrywał rolę, to, jak zauważa Knuth, koło takich kwiatów powinny owady kupić się skwapliwiej, gdyż przez odjęcie części, utrudniających parowanie nektaru, zapach prędzej rozchodził się z kwiatów. Tymczasem owady odwiedzały te kwiaty tylko: „prawie w takiej samej

ilości“, Wyżlin zaś większy nawet pozbawiony był tych odwiedzin z utratą szkarłatnej korony. Czy więc korona tych kwiatów nie ma znaczenia przy przywabianiu owadów, z tych doświadczeń nie można pewnego nabrać przekonania, Wyżlin zaś większy zdaje się zdanie przeciwne potwierdzać. Kiedy Plateau błękitny Bławatek pozbawił kwiatów brzeżnych, które, zdaje się, na korzyść swej barwnej korony utraciły pręciki i słupki, spostrzegł, że mimo to pszczoły licznie odwiedzały takie kwiatostany. Zapach bezsprzecznie odegrać tu musiał wielką rolę w przywabianiu pszczół, lecz mogły to być pszczoły doświadczone, starsze, które, skoro je zapach przywiódł na pewną odległość, poznały kwiaty środkowe, zawierające nektar, mimo że brakło kwiatów brzeżnych, które w innym razie byłyby im to rozpoznanie ułatwiły.

Doświadczenia swoje na georginii powtarzał Plateau na Barszczu (Heracleum Fischerii), by wnioski, jakie wysnuł dla złożonych, sprawdzić na baldaszkowych, z których niejedne, jak n. p. wyżej wspomniane Heracleum, mają kwiaty brzeżne grzbieciste, przez co podnosi się okazałość całego kwiatostanu. Mimo że zakrył cały baldach liśćmi Rabarbaru, owady z działu błonkówek i muchówek odwiedzały kwiaty. Ale i tu brak liczb porównawczych nie pozwoli wnosić z pewnością, jak zauważa Knuth, żeby kształt i barwa kwiatów i kwiatostanów nie miały znaczenia przy przywabianiu owadów. Że owady przynajmniej niektóre posiadają dar zapamiętywania sobie formy kwiatu, czego następstwem rozpoznawanie tych form, to wynika już z wyżej wymienionych obserwacyi Fr. Dahla. Hermann Müller zauważył, że pszczoła trzyma się stale raz wybranego gatunku kwiatu, skoro tylko zoryentowała się w mnogości otaczających ją kwiatów, przy czem często odwiedza po sobie kwiaty jednego kształtu, n. p. Gorczycę polną (Sinapis arvensis L.) i Rzodkiew polną (Raphanus raphanistrum L.). Należy przypuścić, że zapach tych dwóch gatunków jest różny, więc tu główna rola oryentacyi owadu przypada w udziale prawdopodobnie barwie, a szczególniej formie kwiatu. Przy kwiatach o jednakim kształcie, barwa zdaje się być obojętną dla odwiedzających kwiat owadów.

To wynika z pewnością z dalszych obserwacyi prof. Plateau, skoro owady takie, jak błonkówki i motyle, odwiedzały bez wyboru błękitne, białe, purpurowe i różowe odmiany Bławatka, różnobarwne odmiany Georginii (Dalhia variabilis Desf.), różnokolorowe odmiany Dryakwi (Scabiosa atropurpurea L.), a wreszcie kwiaty czerwone Lnu wielkokwiatowego (Linum grandiflorum Desf.) i błękitne Lnu pospolitego (Linum usitatissimum L.). Ten sam fakt już dawniej obserwował Darvin na odmianach Dyptamu białego (Dictamnus fraxinella Persoon.) i Ostrożek polnych (Delphinium consolida L.), Gaston Bonnier na różnobarwnych odmianach Ślazu różowego (Althaea rosea L.), Naparstnicy purpurowej (Digitalis purpurea L.), Kapusty (Brassica oleracea L.), a Errera i Gevaert obserwowali to samo na gatunkach rodzaju Penstemon.

Że miód stanowi środek olbrzymiej atrakcyi dla owadów tak skrzydlatych jak i bezskrzydłych, o tem każdy się przekonał niejednokrotnie w życiu, skoro tylko postawił miód na miejscu dla owadów dostępnem, a Hermann Müller zauważył, że pszczoły i trzmiele rozpoznają dobrze kwiaty Ośmiału mniejszego (Cerinthe minor L.), które już zostały pozbawione nektaru. I to fakt, który zna każdy, kto się przypatrywał, jak owady, szukając nektaru, przelatują z kwiatka na kwiatek. Jakaś siła niewidoczna ciągnie trzmiela ziemnego do wszystkich kwiatów n. p. Naparstnicy purpurowej; przelatuje więc od jednego do drugiego, lecz przypatrzywszy się niejako z blizka niejednemu z nich, albo nawet wszedłszy nieco do kwiatu, opuszcza go i leci do następnego z pośpiechem, brzęcząc silniej jakby z gniewu, że ten niegodziwiec tak podobny do innych z zastawioną ucztą na dnie korony, chciał oszukać nawet tak nieomylne z blizka oko, jak oko trzmiela. Znając pociąg owadów do miodu, nie możemy się dziwić, jak słusznie spostrzega Knuth, że kwiaty bardzo okazałe, jak Pelargonium zonale Willd., Phlox paniculata L, Anemone japonica Sieb. et Zucc. i Powój płotowy (Convolvulus sepium L.), skoro Plateau dodał miodu do kwiatów, przywabiały ich większą ilość niż poprzednio, a nawet kwiaty wiatropylne w takim razie przywabiały nieco owadów.

Ciekawszem jest, że skoro Plateau kwiaty Georginii pozbawił części, w których mieści się nektar, owady przestawały

odwiedzać takie kwiaty, skoro zaś wprowadził miód do takich kwiatów, jawiły się błonkówki, które kwiaty odwiedzały. Zważywszy jednak, że owady rozpoznają kwiaty pozbawione nektaru, jak to wyżej wspomiałem, i tu nie możemy z całą stanowczością twierdzić, iż tylko zapach nektaru jest jedynym środkiem przyciągającym w tych wypadkach dla owadów — przynajmniej z blizka.

Owady widzą z blizka ,jak my przez lupę, węch zaś mają znakomity; nic też dziwnego, że nie odwiedzały sztucznych kwiatów, jakie Plateau umieścił między naturalnymi nawet wtedy, gdy miodem je zaopatrzył. Ileż na takich kwiatach musiało być nierówności dla oka owadziego! Barwy ich mogą owadom przedstawiać się zupełnie inaczej, a zapach pochodzący z fabrykacyi dla nas nieuchwytny, mógł także odstraszać owady. Kilka razy przylatywały niektóre owady nad taki sztuczny kwiat, jakby zwabione zapachem miodu, lecz przypatrzywszy się z blizka, poznawały niejako swą pomyłkę i leciały do kwiatów prawdziwych. Tylko muchy, które już Sprengel nazwał głupiemi, dały się niekiedy oszukać i szły do sztucznych kwiatów zaopatrzonych w miód. Wyciągi zapachów roślinnych dodane do miodu w przeważnej części odstraszały owady lub wcale nie działały przyciągająco, co trudno jest zrozumieć, gdyby się jedynie zapachom, jak to czyni Plateau, przyznało znaczenie w przywabianiu owadów do kwiatów.

Delpino w roku 1873. przeprowadził podział zapachów kwiatowych i odróżnił zapachy sympatyczne to jest takie, które dla przeważnej części owadów n. p. dla pszczół, motyli i much bzygowatych są przyjemne, od idiopatycznych t. j. takich, które dla małej ilości zwierząt są przyjemne n. p. dla much ścierwic, dla nas zaś i dla przeważnej ilości zwierząt są nieprzyjemne.

Kerner usiłował podzielić zapachy na podstawie pokrewieństwa chemicznego. Wyróżnił on pięć grup między zapachami roślinnymi, których ilość oblicza do 500.:

1. Zapachy, podobne do woni indolu. Są to zapachy podobne do tego, jaki mają odchody zwierzęce, gnijące mięso i ryby. Kwiaty, mające taki zapach są przeważnie ciemne,

brunatne, ciemno-fioletowe, czarno-porpurowe, plamiste, więcej lub mniej zbliżone do barwy krwi lub mięsa, któreto barwy w połączeniu z zapachem ścierwa przywabiają muchy na ścierwie żyjące.

2. Zapachy aminowe, a przykładem tych również nieprzyjemnych dla nas zapachów jak poprzednie, jest woń trimetylaminu, przypominająca zapach śledziówki. Kwiaty z takim zapachem zapylają przeważnie muchówki z działu muscidae, a przeważna część tych kwiatów ma nektar nie głęboko ukryty; przystosowana więc jest do zapylania właśnie przez te krótkoryjkowe owady.

3. Zapachy benzolowe n. p. zapach Goździków pochodzący od eugenolu, zapach Fiołków, Konwalii i t. d. Zapachy te pochodzące od związków dających się wyprowadzić z benzolu są dla człowieka przyjemne, a kwiaty o takich zapachach mają nektar wogóle głębiej ukryty, niż kwiaty dwóch grup poprzednich. Przez to mogą z niego korzystać tylko owady o ssawkach dłuższych. W rzeczywistości zapachy benzolowe są przyjemne dla pszczół i motyli.

4. Zapachy parafinowe właściwe kwasom i alkoholom związków zwanych parafinami. Tu należy zapach Winorośli zwyczajnej (Vitis vinifera L.), lub Róży stulistnej (Rosa centifolia L.), a także odrażający zapach Ruty ogrodowej (Ruta groveolens L.), lub Bieluniu dzięedzierzawy (Datura stramonium L.). Jak widać już z tych czterech powyżej przytoczonych przykładów, zapachy te mimo pokrewieństwa chemicznego nie tworzą grupy naturalnej i w rzeczywistości nawet owady zapylające te kwiaty są bardzo różne, z jednej strony n. p. muchy o krótkich ssawkach, dążące zwykle do zapachów dla nas nieprzyjemnych, z drugiej zaś błonkówki o dłuższych ssawkach, które dążą do zapachów i dla człowieka przyjemnych.

5. Do grupy piątej zalicza Kerner zapachy, pochodzące od olejków eterycznych beztlenowych tak zwanych terpenów. Olejki te mieszczą się albo w specyalnych komórkach łodygi, liści, kwiatów (także w nasionach, a rzadziej nawet w korzeniach), albo też we włoskach gruczołowych na powierzchni ło-

dygi, liści, a rzadziej kwiatu. Takim jest zapach kwiatów rodzajów Citrus, Magnolia, Lavandula.

Prócz wyżej wymienionych grup zapachów roślinnych przez nas odczuwanych istnieje jeszcze, zdaje się, bardzo wiele takich, których my nie odczuwamy, które jednak czują i rozróżniają doskonale owady obdarzone niezrównanym węchem. To wynika z pewnością z doświadczeń prof. Plateau, a już i Kerner istnienie takich woni przypuszczał. Sicyos angulata L. posiada kwiaty zielono-białe niepozorne, które nie odbijają od zielonych liści całej rośliny, a jednak wielka ilość pszczół i błonkówek dąży do takich kwiatów. Przez porównanie działania różnych barw roślinnych na płytkę fotograficzną uważa Knuth taką hipotezę za prawdopodobną, że barwa kwiatu Sicyos angulata jest ultrafioletową. Ponieważ zaś Landois wykazał, że niektóre owady posiadają zdolność słyszenia wyższych tonów, jak ucho ludzkie, więc analogicznie przypuszcza Knuth u owadów zdolność widzenia barw o krótszych falach niż te, które człowiek zdolny jest widzieć. Haberland zauważył wiele roślin pustynnych jasno-żółtych nie odbijających zupełnie od podłoża, na którem rosły; a jednak te rośliny licznie były odwiedzane przez owady. Podobny powód przywabiania przypuszcza Knuth i u tych roślin. Mnie zdaje się trafniejszą hipoteza wysnuta na podstawie badań prof. Plateau, że tu mamy do czynienia z zapachami dla nas niedostrzegalnymi. Kerner dla Przestępu białego (Bryonia dioica Jacq.), rośliny o niepozornych kwiatach, którą mimo to odwiedza mała błonkówka Andrena florea, przyjmuje również hipotezę, iż wydziela ona zapach odczuwalny tylko przez tę błonkówkę. I ta hipoteza wydaje mi się udowodnioną przez doświadczenia prof. Plateau, jak również zjawisko w czasie obserwacyi dla Fritza Müllera zagadkowe, iż istnieje w Ameryce roślina Trianosperma, z kwiatami licznymi, dla nas bezwonnymi, niepozornymi, zielonej barwy, które jeszcze do tego w większej części są ukryte pod liśćmi, a mimo to posiada ona wielką siłę przyciągającą dla pszczół, które — jak powiada Müller — brzęczą i huczą przez cały dzień koło niej.

Że zapach w pewnych wypadkach ma większe znaczenie niż barwa korony i jej wielkość, o tem wspomina już H. Müller, gdyż według niego mocno pachnące kwiaty Powoju rolowego (Convolvulus arvensis L.) o wiele więcej przyciągają owadów niżeli kwiaty Powoju płotowego (Convolvulus sepium L.), mimo iż te ostatnie są większe i widoczniejsze. Wonny Fiołek przyciąga więcej owadów niż większy od niego i jaskrawo ubarwiony Fiołek trójbarwny, silnie pachnąca Rzeżucha właściwa (Lepidium sativum L.) silniej wabi owady aniżeli inne rośliny krzyżowe, nie posiadające zapachów, choć kwiaty mają więcej okazałe. Co się zaś tyczy barw i okazałości kwiatów, to można przyjąć wraz z H. Müllerem, że im kwiat jest barwniejszy i okazalszy przy innych równych warunkach, tem liczniej odwiedzany bywa przez owady.

Gdybyśmy nawet przypuścili wraz z prof. Plateau, że tylko zapachy przywabiają owady i że tylko one są czynnikiem decydującym w zapładnianiu kwiatów owadopylnych, to widząc tę różnobarwność tysięcy gatunków kwiatów, której celu na razie nie potrafilibyśmy sobie wytłumaczyć, wówczas zobaczylibyśmy jaskrawą sprzeczność tego faktu z prawem powtarzającym się w całej przyrodzie, że budowa danego gatunku jest wykształcona i wydoskonalona ściśle w tym stopniu, jaki jest niezbędny dla jej trwania. Pamiętając przy tem, że przyroda nie jest marnotrawna, jak to nieraz błędnie słyszeć się daje, lecz jest ona bardzo skrzętną i nikomu nie daje więcej, niż jego niezbędne potrzeby wymagają, nie zrozumiemy tego zbytku, że przy takich skarbach w zapachach dla powonienia owadów jeszcze prawie wszędzie zobaczymy cudowną świąteczną szatę całą z materyi jednobarwnej lub też ozdobioną wieloma innej barwy rysunkami.

Biorąc więc pod uwagę doświadczenia prof. Plateau, które woniom przyznały w każdym razie stanowisko ważniejsze przy zapylaniu kwiatów, niż je miały dawniej, możemy powiedzieć wraz z Knuthem, iż na dalszą odległość przywabiają

kwiaty owady przeważnie wonią, która w nieokreślonych chmurach wypełnia powietrze i wskazuje owadowi, dokąd lot skierować. Potem już z odległości jakiego metra lub dwóch rolę przywabiania przyjmują na siebie barwy kwiatów i kształt, wskaźniki zaś pokazują owadowi, którędy pewna droga do nektaru, skoro już usiadł na kwiatku.

Literatura

(jaką się posługiwałem przy napisaniu powyższej pracy).

1. Das entdeckte Geheimniss der Natur im Bau und in der Befruchtung der Blumen v. Christian Konrad Sprengel.
2. Die Befruchtung der Blumen durch Insekten v. Hermann Müller.
3. Handbuch der Blütenbiologie v. Dr. Paul Knuth.
4. Pflanzenleben v. A. Kerner v. Marilaun.
5. Comment les fleurs attirent les Insectes. Recherches expérimentales par Féliks Plateau.
6. Wie die Insekten sehen? v. A. Weissmann, w tłumaczeniu Z. Szymanowskiego.
7. Some observations on the special senses of Wasps; of Gw and E. Peckham.

Wiadomości szkolne.

I. Skład grona nauczycielskiego z końcem roku szkolnego 1905/906.

1) Dla nauki przedmiotów obowiązkowych:

1. **Skupniewicz Józef,** dyrektor w VI. randze, radca szkolny, członek Rady szkolnej okręgowej.
2. **Kubisztal Stanisław,** Dr. filozofii, profesor w VII. randze, uczył geografii i historyi w kl. IIa. IIIb. IVb. i VII. — 15 godzin w tygodniu.
3. **Kusionowicz Michał,** profesor w VII. randze, gospodarz kl. Va., uczył języka łacińskiego w kl. Va. i VIa., greckiego w kl. VII. — 17 godzin w tygodniu
4. **Zaremba Stanisław,** profesor w VII. randze, gospodarz klasy VIb., uczył języka niemieckiego w kl. IIIb. IVb. Vb. i VIb. — 16 godzin w tygodniu.
5. **Dembitzer Zacharyasz,** profesor w VIII. randze, gospodarz kl. VIa., uczył języka łacińskiego w kl. VII., greckiego w kl. Va., VIa., i VIII. — 20 godzin w tygodniu.
6. **Biłyk Jan,** profesor, na urlopie z powodu słabości.
7. **Janowski Benon,** Dr. filozofii, profesor, zawiadowca map i gabinetu dla geografii, uczył geografii i historyi w kl. Va., Vb., VIb., VII. i VIII., psychologii w kl. VIII. — 18 godzin w tygodniu.
8. **Kuś Franciszek Ksawery,** profesor, gospodarz kl. VIII., uczył języka łacińskiego w kl. IVb., VIb., i VIII., języka polskiego w kl. VIII. — 20 godzin w tygodniu.
9. **Sienicki Antoni,** profesor, gosp. kl. IVb., uczył języka greckiego w kl. IVb., polsk. w kl. IVb, Va., VIab., i VII. — 19 godzin w tygodniu.
10. **Bienkiewicz Stanisław,** nauczyciel, zawiadowca gabinetu dla rysunków, uczył rysunków odręcznych w kl. Ibc., IIab, IIIab., IVab., Vab., VIab., VII. i VIII. — 28 godzin w tygodniu.
11. **Daniłowicz Eugeniusz,** nauczyciel, w drugiem półroczu na urlopie z powodu słabości.

12. **Graczyński Bonawentura**, nauczyciel, zawiadowca biblioteki dla nauczycieli, gospodarz kl. Vb., uczył języka łacińskiego w kl. IVa, Vb, greckiego w kl. Vb., i VIb. — 22 godzin w tygodniu.
13. **Jarosz Jan**, nauczyciel, zawiadowca gabinetu dla nauk przyrodniczych, uczył naturalnej historyi w kl. IIa., IIIa., IIIb., Va., Vb., VIa. i Vb. — 14 godzin w tygodniu.
14. **Missona Kazimierz**, nauczyciel, zawiadowca niemieckiej biblioteki dla uczniów, gospodarz kl. VII., uczył języka niemieckiego w kl. Va, VIa., VII. i VIII., propedeutyki filozoficznej w kl. VII. — 18 godzin w tygodniu.
15. **Ks. Sokołowski Stanisław**, nauczyciel, uczył religii rz. kat. w klasach I.—VIII. — 18 godzin w tygodniu.
16. **Strutyński Kazimierz**, nauczyciel, zawiadowca gabinetu dla fizyki, uczył matematyki w kl. VIa., VIb., VII. i VIII., fizyki w kl. IVb., VII. i VIII. — 20 godzin w tygodniu.
17. **Ks. Kopyściański Roman**, egzam. zast. naucz., uczył religii gr. kat. w kl I.—VIII. — 16 godzin w tygodniu.
18. **Koczwara Józef**, zast. naucz. gosp. kl. Ic., uczył języka łać. w kl. Ic, polskiego w kl. IIIab., geografii w kl. Ic., geografii i historyi w kl. IVa. — 21 godzin w tygodniu.
19. **Kotecki Stanisław**, zast. naucz. gosp. kl. IIa. uczył języka łacińskiego w kl. IIa., IIIb., greckiego w IIIa, polskiego w IIa. — 22 godzin w tygodniu.
20. **Majewski Stanisław**, zast. naucz., zawiadowca biblioteki polskiej dla uczniów, gosp. kl. IIIa., uczył języka łacińskiego w kl. Ia, i IIIa., polskiego w kl. Ia, IVa. i Vb., — 23 godzin w tygodniu.
21. **Mooss Piotr**, zast. naucz., gosp. kl. Ib., uczył języka niemieckiego w kl. Ibc., matematyki w kl. Ib., IIa., IIIb. — 21 godżin w tygodniu.
22. **Rupp Teodor**, zast. naucz., uczył języka polskiego w kl. Ic, niemieckiego w kl. IIIa., geografii w kl. Ia., historyi i geografii w kl. IIb. i IIIa. — 17 godzin w tygodniu.
23. **Rychlik Aleksander**, zast. naucz., na urlopie z powodu słabości.
24. **Siudy Franciszek**, zast. naucz., gosp. kl. IVa., uczył matematyki w kl. IIIa., IVab., Vab., fizyki w kl. IVa. — 20 godzin w tygodniu.
25. **Spulnicki Michał**, zast. naucz, gosp. kl. IIb., uczył języka łacińskiego w kl. IIb., polskiego w kl Ib. i IIb., geografii w kl. Ib. — 17 godzin w tygodniu.

26. **Suszko Aleksander,** Dr. filozofii, zast. naucz, gosp. kl. IIIb., uczył języka łać. w kl. Ib, niemieckiego w kl. IIb., greckiego w kl. IIIb. — 18 godzin w tygodniu.
27. **Tymoszczuk Grzegorz,** zast naucz, gosp. kl. Ia., uczył języka greckiego w kl. IVa., niemieckiego w kl. Ia., IIa. i IVa. — 19 godzin w tygodniu.
28. **Witkowski Jan,** zast. naucz., uczył matematyki w kl. Iac., IIb., naturalnej historyi w kl. Iabc., IIb. — 17 godzin w tygodniu.
29. **Grodecki Bolesław,** asyst. dla nauki rysunków w kl. I—VIII., samodzielnie udzielał tej nauki w kl. Ia. — 28 godzin w tygodniu.

Nauczyciele pomocniczy:

30. **Grünes Wilhelm,** inspektor szkół ludowych izraelickich fundacyi br. Hirscha, uczył religii mojżeszowej w 8 oddziałach — 8 godzin w tygodniu.
31. **Gąsiorowski Henryk,** tymcz. naucz. szk. wydziałowej, otrzymał urlop półroczny celem kierowania ćwiczeniami gimnastycznemi klas I—VII. — 28 godzin w tygodniu.

2) Dla nauki przedmiotów nadobowiązkowych:

1. **Finger Gustaw,** nauczyciel szkoły dla przemysłu drzewnego, uczył rysunków geometrycznych w kl. V—VIII. — 4 godziny w tygodniu.
2. **Janowski Benon,** j. w. uczył historyi kraju rodzinnego w kl. VIb., VII. — 2 godziny w tygodniu
3. **Koczwara Józef,** j. w. uczył historyi kraju rodzinnego w kl. IIIab., IVab., — 4 godziny w tygodniu.
4. **Kubisztal Stanisław,** j. w. uczył historyi kraju rodzinnego w kl. VIa. — 1 godz. w tygodniu.
5. **Franczuk Jan,** zast. naucz. gimnazyum tutejszego z językiem wykładowym ruskim, uczył języka ruskiego w kl. IVab., Vab., VIab. i VII. — 8 godzin w tygodniu.
6. **Mooss Piotr,** j. w. uczył śpiewu choralnego w dwóch oddziałach — 4 godziny w tygodniu.
7. **Zaremba Stanisław,** j. w. uczył kaligrafii w dwóch oddziałach — 2 godziny w tygodniu.

Zmiany w składzie grona nauczyciel w ciągu r. szk. 1905/6.

a) Mianowani dla innych zakładów.

1. **Bielawski Stanisław**, profesor, przeniesiony na własną prośbę do gimnazyum z językiem wykładowym polskim w Przemyślu. (Reskr. Min. z 19. czerwca 1905. l. 19176).
2. **Kalitowski Michał**, egz. zast. naucz., otrzymał posadę rzeczywistego nauczyciela gimnazyum w Dębicy (reskr. Min. 28. sierpnia 1905. l. 30600).
3. **Koim Jan**, egzaminowany zast. naucz. mianowany rzeczywistym nauczycielem gimnazyum w Jarosławiu (reskr. Min. z 19. czerwca 1905. l. 19176).
4. **Matłachowski Jan**, zast. naucz., przeniesiony w tym samym charakterze do gimnazyum w Dębicy (rekr. R. S. kr. 20. stycznia 1906. l. 52294).
5. **Mianowski Władysław**, nauczyciel pomocniczy dla nauki gimnastyki, zrezygnował z zajmowanej posady.

b) Mianowani dla tutejszego zakładu:

1. **Graszyński Bonawentura**, egzaminowany zastępca nauczyciela gimnazyum w Stryju, rzeczywistym nauczycielem (reskr. Min. 19. czerwca 1905. l. 19176).
2. **Kotecki Stanisław**, zastępcą nauczyciela (R. S. kr. 28. sierpnia 1905. l. 35729).
3. **Rupp Teodor**, zastępcą nauczyciela (R. S. kr. 1. lutego 1906. l. 3078).
4. **Siudy Franciszek**, zastępcą nauczyciela (R. S. kr. 29. sierpnia 1905. l. 20349).
5. **Spulnicki Michał**, zastępcą nauczyciela (R. S. kr. z 20. marca 1906. l. 2664).
6. **Suszko Aleksander**, Dr. zastępcą nauczyciela (R. S. kr. z 12. października 1905. l. 22 72).
7. **Tymoszczuk Grzegorz**, zastępcą nauczyciela (R. S. kr. z 10. listopada 1905. l. 47201).
8. **Gąsiorowski Henryk**, nauczycielem pomocniczym dla nauki gimnastyki (reskr. R. S. kr. 31. stycznia 1906. l. 2779).

II. Plan nauki w roku szkolnym 1905/6.

Nauka odbywała się według planu naukowego, zawartego w instrukcyi z r, 1900. i późniejszych rozporządzeń Wysokiego c. k. Ministerstwa W. i O. jakoteż Wysokiej c. k. Rady Szkolnej krajowej.

Nauka rysunków odręcznych była dla wszystkich uczniów obowiązkową, nauka zaś gimnastyki obowiązywała tylko uczniów klas I.—VII.; klasa.

I. klasa (trzy oddziały).

RELIGIA: 2 godziny tygodniowo. — Zasady katolickiej wiary i obyczajów.

JĘZYK ŁACIŃSKI: 8 godzin tygodniowo. — Nauka o prawidłowych formach imienia i słowa w połączeniu z ćwiczeniami w tłómaczeniu z języka łacińskiego na polski i odwrotnie. — Począwszy od listopada co tydzień zadanie szkolne.

JĘZYK POLSKI: 3 godziny tygodniowo. — Powtórzenie znanych już uczniom wiadomości z zakresu odmiany imienia i czasownika, nauka o zdaniu pojedynczem ze składnią zgody, odmiana imienia i słowa. Pisownia i znaki pisarskie. Czytanie wzorów, opowiadanie i deklamacya. Co tydzień dyktaty, w drugiem półroczu ćwiczenia ortograficzne i stylistyczne szkolne, przy końcu roku i domowe.

JĘZYK NIEMIECKI: 6 godzin tygodniowo. — Czytanie, uczenie się na pamięć słów, zwrotów i całych ustępów; zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów. Znajomość regularnych odmian i zasad składni; ćwiczenia ortograficzne. Co tydzień wypracowanie szkolne.

GEOGRAFIA: 3 godziny tygodniowo. — Widnokrąg, kształt ziemi, strony świata, położenie geograficzne, karty geograficzne, lądy i morza, rozczłonkowanie lądów, ukształtowanie powierzchni ziemi, wody lądowe, ruchy ziemi i klimat, świat organiczny ziemi, geografia polityczna.

MATEMATYKA: 3 godziny tygodniowo. — W 1. półroczu arytmetyka, w 2. półroczu także geometrya. Z arytmetyki: Układ dziesiętny liczb, cztery działania liczbami całkowitemi niemianowanemi i mianowanemi, ułamkami dziesiętnymi; metryczne miary i wagi; podzielność liczb, rozkła-

danie liczb na czynniki, najprostsze ćwiczenia wstępne do rachunków ułamkami zwyczajnymi wraz z ćwiczeniami w poszukiwaniu wspólnej miary i wielokrotności. Z geometryi: Wstępne pojęcia, linie, kąty, trójkąty i ich najważniejsze własności. Ćwiczenia domowe co lekcyę, co miesiąc zadanie szkolne.

HISTORYA NATURALNA: 2 godziny tygodniowo.—W pierwszych 6 miesiącach: Zwierzęta ssące i owady, w 2. półroczu (przez 4 miesiące) botanika: pojęcia wstępne, opis roślin aż do wargowych włącznie.

RYSUNKI: 2 godziny tygodniowo. — Przysposobienie do ozdób swobodnych na podstawie zasad geometrycznych. Ozdoby swobodne; liście i kwiaty stylizowane; łatwe kształty naczyń w rzucie geometrycznym. Materyał: ołówek, farba. Objaśnienia: Zastosowanie i znaczenie rysowanych ozdób.

GIMNASTYKA: o 2 godziny tygodniowo. Ćwiczenia rzędowe. Tworzenie rzędu i szeregu, obroty w miejscu i w pochodzie. Ćwiczenia wolne i laskami drewnianemi. Ruchy ramion, nóg i tułowia dwu i czterotaktowe. Ćwiczenia na przyrządach. Ćwiczenia elementarne z wywijadłem długiem. Skoki wolne. Zwieszenia i pochody na drabinie poziomej i skośnej, wstępowania na drabinie pionowej. Wspinania na linach. Zwieszania, podpory, woltyże kuczne i okroczone na poręczach. Mocowania liną.

II. klasa (dwa oddziały).

RELIGIA: 2 godziny tygodniowo. — Dzieje starego zakonu.

JĘZYK ŁACIŃSKI: 8 godzin tygodniowo. — Powtórzenie i uzupełnienie form prawidłowych; formy nieprawidłowe imion i czasowników, przyimki, ważniejsze spójniki, prawidła dotyczące imion własnych miast; główne prawidła ze składni: accus. i nom. c. inf., zdania zamiarowe i skutkowe, abl. abs., coniug. periphr, gerundium i gerundivum. Co miesiąc 4 zadania: 3 szkolne, 1 domowe.

JĘZYK POLSKI: 3 godziny tygodniowo. — Elementarna nauka o zdaniu złożonem, powtarzanie i uzupełnianie nauki o formach; czytanie wzorów, opowiadanie, deklamacya. Co miesiąc 3 zadania, naprzemian domowe i szkolne, w miarę potrzeby także dyktaty.

JĘZYK NIEMIECKI: 5 godzin tygodniowo. — Powtórzenie odmiany regularnej, poznanie najważniejszych wyjątków

czasowniki mocne i nieregularne, przysłówki, przyimki i spójniki. Czytanie, tłómaczenie, memorowanie, opowiadanie ustępów zwięzłych, połączone z ciągłem ćwiczeniem w wyrażaniu się po niemiecku. Co miesiąc 4 zadania, przeważnie szkolne.

GEOGRAFIA i HISTORYA: 4 godziny w tygodniu.—Geografia fizyczna i polityczna Azyi i Afryki. Pionowy i poziomy układ tudzież hydrografia Europy. Opis fizyczny i polityczny krajów południowej i zachodniej Europy, ćwiczenia kartograficzne. — Dzieje starożytne, podania, najważniejsze osobistości i zdarzenia, przedewszystkiem z dziejów greckich i rzymskich.

MATEMATYKA: 3 godziny tygodniowo. — Z arytmetyki: Dokładne przerobienie rachunków ułamkami zwyczajnymi, zamiana ułamków zwyczajnych na dziesiętne i odwrotnie stosunki, proporcye, reguła trzech, rachunek procentu. — Z geometryi: konstrukcya i przystawanie trójkątów, najważniejsze własności koła, czworoboków i wieloboków. Częste ćwiczenia domowe, trzy zadania szkolne w półroczu.

HISTORYA NATURALNA: 2 godziny tygodniowo.—W pierwszych 6 miesiącach: ptaki, gady, płazy, ryby i niższe ustroje. W II. półroczu przez 4 miesiące rośliny złożone, nago zalążkowe, rodniowce i niższe.

RYSUNKI: 2 godziny tygodniowo. —Rysowanie z poglądu modeli geometrycznych o powierzchniach płaskich pojedyńczo i w grupach ułożonych. Ciąg dalszy rysowania ozdób swobodnych o motywach z natury. Materyał: ołówek, farba. Objaśnienia: Zasady rysunku perspektywicznego z poglądu. Wyjaśnienia o rozwoju i celu ozdób.

GIMNASTYKA: 2 godziny tygodniowo. — Ćwiczenia rzędowe. Tworzenia dwurzędu i dwuszeregu, pochody skośne i zachodzenie. Ćwiczenia wolne i laskami drewnianemi. Postawy, obroty, poskoki, ruchy ramion, nóg i tułowiu czterotaktowe. Ćwiczenia na przyrządach. Łączenie ćwiczeń elementarnych z wywijadłem długiem. Skoki wolne. Ćwiczenia na drabinie poziomej, skośnej i pionowej. Woltyże na koźle. Wspinania na linie. Zwieszenia na drążku. Zwieszenia i wywijania na kółkach. Podpory i wywijania na poręczach. Mocowania liną.

III. klasa (dwa oddziały).

RELIGIA: 2 godziny tygodniowo. — Dzieje nowego zakonu.

JĘZYK ŁACINSKI: 6 godzin tygodniowo. — Z gramatyki:

Składnia zgody i przypadków, nauka o przyimkach. Z Korneliusza Neposa czytano żywoty Arystydesa, Miltiadesa, Temistoklesa, Cymona, Pelopidasa, Epaminondasa i Hannibala. Co miesiąc dwa zadania szkolne i jedno domowe.

JĘZYK GRECKI: 5 godzin tygodniowo. — Prawidłowa odmiana imion, a z odmiany słowa: cała konjugacya, t. z. verba pura, verba contracta, nareszcie verba muta i liquida do perfectum activi włącznie. Tłómaczenie z greckiego na polskie i odwrotnie. — Co miesiąc 2 zadania, naprzemian domowe i szkolne.

JĘZYK POLSKI: 3 godziny tygodniowo. — Systematyczna nauka deklinacyi, składnia rządu, i nieodmienne części mowy. Czytanie wzorów, opowiadanie i deklamacya. Co 14 dni zadanie, na przemian domowe i szkolne.

JĘZYK NIEMIECKI: 4 godziny tygodniowo. — Systematyczna nauka gramatyki w zakresie form i składni rządu. Czytanie, tłómaczenie, opowiadanie, uczenie się na pamięć, w połączeniu z ciągłem ćwiczeniem w wyrażaniu się po niemiecku. Co 14 dni zadanie domowe lub szkolne.

GEOGRAFIA i HISTORYA: 3 godziny tygodniowo. — Geografia Niemiec, północnej i wschodniej Europy, Ameryki i Australii, objaśnienia stosunków klimatycznych, ćwiczenia w szkicowaniu map. Z historyi: najważniejsze osobistości i wydarzenia z dziejów średniowiecznych z szczególnem uwzględnieniem dziejów austr. węg. monarchii.

MATEMATYKA: 3 godziny tygodniowo. — Z arytmetyki: Cztery działania ilościami algebraicznemi, potęgowanie i pierwiastkowanie, liczby niezupełne, skrócone mnożenie i dzielenie. — Z geometryi: Mierzenie długości i powierzchni, porównywanie, zamiana i dzielenie figur prostokreślnych, twierdzenie Pytagorasa, najważniejsze wiadomości o podobieństwie utworów geometrycznych. — Zadania jak w klasie I.

NAUKI PRZYRODNICZE: 2 godziny tygodniowe. — W 1. półroczu z fizyki: Ogólne własności ciał, o cieple i o pierwiastkach wraz z najważniejszymi chemicznymi związkami tychże, w 2 półroczu mineralogia i petrografia.

RYSUNKI: 2 godziny tygodniowo. — Ciąg dalszy rysunku perspektywicznego z modeli o powierzchniach krzywych. Rysowanie ozdób płaskich o motywach z natury wziętych. Przejście do ozdób plastycznych. Materyał: ołówek, farba. Objaśnienia: Wyjaśnienie ozdób rysowanych co do stylu, celu i zastosowania.

GIMNASTYKA: 2 godziny tygodniowo. Z ćwiczeń rzędowych: musztra zastępu i plutonu, korowody jednodzielne w liniach prostych i skośnych; ustawianie się do ćwiczeń wspólnych. Z ćwiczeń wolnych ruchy kończyn dolnych i górnych, mające na celu rozwój klatki piersiowej i wzmocnienia przyrządów trawienia. Z ćwiczeń na przyrządach ćwiczenia tokiem szwedzkim na skoczni, wspinalni, ribbstolu, ławeczkach, na równoważni i na krążniku. — Z zabaw, prowadzonych na wolnem powietrzu: dzień i noc, trzeciak, pościg, pogoń, wyrywka i rzucanka.

IV. klasa (dwa oddziały).

RELIGIA: 2 godziny tygodniowo. — Nauka o obrzędach kościelnych.

JĘZYK ŁACIŃSKI: 6 godzin tygodniowo. — Z gramatyki: Składnia słowa na podstawie stosownych ćwiczeń według książki Próchnickiego dla kl. IV., a z metryki hexameter daktyliczny. Lektura: Caes. Comm. de bello Gall. lib. I. 1—29. V. i VI. Z Owidego: Niobe, Philemon et Baucis. Co miesiąc dwa zadania szkolne i jedno domowe.

JĘZYK GRECKI: 4 godziny tygodniowo. — Z gramatyki powtórzono materyał z III. kl., i wzięto od perf. activi całą resztę nauki o formach słowa i najgłówniejsze rzeczy ze składni. Naukę tę oparto na tłómaczeniu stosownych ćwiczeń z greckiego na polskie i odwrotnie. Miesięcznie dwa zadania.

JĘZYK POLSKI: 3 godziny tygodniowo. — Systematyczna nauka konjugacyi i składni w obrębie czasownika, tudzież nauka o zdaniach złożonych i okresach. Miesięcznie dwa zadania, naprzemian domowe i szkolne.

JĘZYK RUSKI: 2 godziny tygodniowo. — Rozkład nauki i ćwiczenia piśmienne jak w języku polskim (według planu A. z r. 1898). — Co tydzień ćwiczenia piśmienne.

JĘZYK NIEMIECKI: 4 godziny tygodniowo. — Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o zdaniu i uzupełnienie składni rządu. Swobodna reprodukcya czytanych ustępów prozaicznych i poetycznych z uwzględnieniem synonimów; uczenie się na pamięć. — Co 14 dni zadanie domowe lub szkolne.

HISTORYA i STATYSTYKA: 4 godziny tygodniowo.— Dzieje nowożytne, najważniejsze osobistości i zdarzenia; fizyczna i polityczna geografia monarchii austryacko-węgierskiej, ćwiczenia kartograficzne.

MATEMATYKA: 3 godziny tygodniowo. — Z arytmetyki Zrównania pierwszego stopnia o jednej i więcej niewiadomych, zrównania drugiego i trzeciego stopnia, o ile stoją w związku z rachunkami geometrycznymi, podnoszenie do trzeciej potęgi i wyciąganie trzeciego pierwiastka, reguła trzech składana, procent prosty, reguła spółki, mieszaniny i rachunek łańcuchowy. Z geometryi: Stereometrya. — Zadania jak w III klasie.

FIZYKA: 3 godziny tygodniowo. — W I. półroczu: Magnetyzm, elektryczność, mechanika ciał stałych i niebieskich; w II. półroczu hydrostatyka, hydrodynamika, aerostatyka, aerodynamika, akustyka i optyka.

RYSUNKI: Ciąg dalszy rysunku perspektywicznego według kształtów naczyń oraz architektonicznych części. Rysowanie bogatszych ozdób plastycznych tudzież motywów z natury. Materyał: ołówek, farba, węgiel. Objaśnienia: nauka o stylach.

GIMNASTYKA: 2 godziny tygodniowo. Ćwiczenia szwedzkie tokiem według Demeny'ego, jak w klasach poprzednich z stosownem dla wieku utrudnianiem i pogłębianiem ruchów (ruchy podwójne i potrójne; dwu, trzy i czterotaktowe). Z musztry ponadto, co w klasie III., pochody czelne i takież zachodzenia, tworzenie kolumny zachodzeniem i skośnem dostawianiem się; korowody dwudzielne w kierunkach prostych i skośnych.

V. klasa (dwa oddziały).

RELIGIA: 2 godziny tygodniowo. — Dogmatyka ogólna.

JĘZYK ŁACIŃSKI: 6 godzin tygodniowo. — Lektura: Liv. ks. I. i wybór z ks. XXII. Ovid Metam: Quattuor humani generis aetates, Diluvium. Proserpina a Plutone rapitur; Fasti: Carmentalia, De Fabiorum interitu, Quo dolo Gabii sint capti, Annae Perennae festum. Tristium: Ad primum Tristium librum Romam mittendum, De veris Tomitani adventu; Variae elegiae, De poëtarum immortalitate. Z gramatyki składnia zgody i rządu, odpowiednie ćwiczenia, 5 zadań szkolnych na półrocze.

JĘZYK GRECKI: 5 godzin tygodniowo. — Lektura z Chrestomatyi Fiderera: Xenof. Anabasis: Wojsko greckie buntuje się; Pochód przez Babilonią; Bitwa pod Kunaksą, Zdrada; Wybór dowódców; Cyroped: Młodość Cyrusa i wychowanie u Persów; Panteia rozstaje się z mężem; Apomnem:

Herkules na rozdrożu. Hom. Il. I i III. Z gramatyki składnia zgody i rządu, z ćwiczeń odpowiednie ustępy, 4 zadania szkolne na półrocze.

JĘZYK POLSKI: 3 godziny tygodniowo. — Poznanie zwyklejszych gatunków prozy i poezyi na podstawie Wypisów. Wiadomości historyczno literackie o czytanych pisarzach. Przeczytano w całości. Mickiewicza „Pana Tadeusza“ Wybór nowel Sienkiewicza i Prusa. Wypracowań stylistycznych 7 na półr., dom. i szkolnych.

JĘZYK RUSKI: 2 godziny tygodniowo. — Rozkład nauki według planu A. z r. 1898. Jedno zadanie domowe lub szkolne na miesiąc.

JĘZYK NIEMIECKI: 4 godziny tygodniowo. — Samodzielna reprodukcya na podstawie ustępów czytanych i uczenie się na pamięć celniejszych ustępów. W całości czytano: Grimm's Märchen i Goethego Reineke Fuchs 6 pieśni. W półroczu 7 zadań (4 szkolne 3 domowe naprzemian).

HISTORYA i GEOGRAFIA: 3 godziny tygodniowo. — Dzieje starożytne aż do Grakchów; odpowiednie działy z geografii starożytnej.

MATEMATYKA: 4 godziny tygodniowo. — Działania główne liczbami algebraicznemi, układy liczb, podzielność liczb, największa wspólna miara i najmniejsza wspólna wielokrotność, ułamki zwyczajne i dziesiętne, stosunki, proporcye pojedyncze i złożone, rachunek procentowy, reguła terminu i spółki i równania stopnia pierwszego o jednej i o dwóch niewiadomych. Z geometryi planimetrya. — Cztery zadania domowe, trzy zadania szkolne w półroczu.

HISTORYA NATURALNA: 2 godziny tygodniowo. — W I. półroczu mineralogia i geologia, w II. półroczu botanika.

RYSUNKI: 2 godziny tygodniowo. — Rysunki figuralne: Wyjaśnienia budowy anatomicznej głowy ludzkiej; rysowano podług odlewów gipsowych części anatomiczne głowy ludzkiej tudzież formy roślinne i zwierzęce podług natury. Ćwiczenia w szkicowaniu. Materyał: ołówek, farba, węgiel, pióro.

GIMNASTYKA: 2 godziny tygodniowo. Z musztry: musztra zastępu i plutonu, korowody jedno- i dwudzielne. Z ćwiczeń wolnych i na przyrządach stosowano tokiem szwedzkim podług Demeny'ego ruchy kończyn dolnych i górnych na miejscu, ruchy tułowia (wielkie rozszerzanie klatki piersiowej i wzmacnianie ścian brzusznych) na ławeczkach

i ribbstolu; z innych ćwiczeń na przyrządach stosowano wspinanie się po żerdziach, linach i drabinach, skoki wolne (w dal i w wyż) i mięszane (koń, kozioł i tyczka), utrzymywanie równowagi ciała na belce i desce kantowej, wreszcie biegi i skoki na krążniku. Z zabaw: trzeciak pogoń, rzucanka, rzucanie i chwytanie piłki uszatej.

VI. klasa (dwa oddziały).

RELIGIA: 2 godziny tygodniowo. — Dogmatyka szczegółowa.

JĘZYK ŁACIŃSKI: 6 godzin tygodniowo. — Lektura: Sallustius: Bellum Catil., Cicero in Catil. I., Vergilius Aen. I., Eclog X. Georg. Proëmium Georgicorum, Laudes vitae rusticae II. 458—540. Z gramatyki wzięto naukę o użyciu i następstwie czasów i o trybach aż do imperativu. Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne. — Miesięcznie jedno zadanie szkolne.

JĘZYK GRECKI: 5 godzin tygodniowo. — Lektura: Z Hom. Il. ks. VI., XVIII., XXII., XXIV. Herodot ks. VIII. Xenof: O wartości przyjaciół. Z gramatyki: składnia słowa do infinitivu; stosowne ćwiczenia z Schenkla. Zadania szkolne 4 na półrocze.

JĘZYK POLSKI: 3 godziny tygodniowo. — Czytanie, objaśnianie i opowiadanie arcydzieł literatury narodowej od połowy XVI. do połowy XVIII. wieku według Wypisów polskich St. Tarnowskiego część I., z uwzględnieniem żywotów czytanych autorów i ich stanowiska w literaturze. Uzupełnienie nauki szkolnej czytaniem domowem a mianowicie czytano: Heidenstein Pamiętniki; Pasek, Kitowicz Pamiętniki; Sienkiewicz Ogniem i mieczem, Potop, Pan Wołodyjowski; Rzewuski Listopad; Krasicki Doświadczyński (cz. I.); Zabłocki Sarmatyzm. Zadania jak w V. klasie.

JĘZYK RUSKI: 2 godziny tygodniowo. — Literatura ludowa i wyjątki z literatury narodowej od Kotlarewskiego do Kulisza. Zadania jak w V. klasie. Według planu A. z roku 1898.

JĘZYK NIEMIECKI: 4 godziny tygodniowo. — Stylistyka i poetyka wyjaśniona na tle lektury, uczenie się na pamięć celniejszych ustępów. W całości czytano: Philotas i Zriny. W półroczu 7 zadań (4 szkolne, 3 domowe).

HISTORYA i GEOGRAFIA: 3 godziny tygodniowo. — Dzieje państwa rzymskiego od Grakchów do końca historyi starożytnej; dzieje średniowieczne w całości i dzieje nowożytne do wojny trzydziestoletniej z uwzględnieniem dotyczącej geografii.

MATEMATYKA: 3 godziny tygodniowo. — Potęgowanie, pierwiastkowanie, logarytmowanie i rozwiązywanie równań oznaczonych pierwszego stopnia o jednej i więcej niewiadomych i równania stopnia drugiego o jednej niewiadomej. Z geometryi: Stereometrya i trygonometrya aż do rozwiązywania trójkątów ukośnych włącznie. Zadania jak w V. klasie.

HISTORYA NATURALNA: 2 godziny tygodniowo. — Z zoologii: Anatomia, fizyologia i biologia człowieka i zwierząt. Przegląd systematyczny całego państwa zwierzęcego.

RYSUNKI: 2 godziny tygodniowo. — Ciąg dalszy rysunku figuralnego. Rysowanie form zwierzęcych podług natury. Ćwiczenia w szkicowaniu Materyał: ołówek, farba, kredka, węgiel. Objaśnienia o stylach.

GIMNASTYKA: 2 godziny tygodniowo. — Jak w klasie V. i ponadto: z ćwiczeń rzędowych trudniejsze korowody i reje; rzut oszczepem w dal i do celu; z gier „piłka uszata“.

VII. klasa.

RELIGIA: 2 godziny tygodniowo. — Etyka chrześciańsko-katolicka.

JĘZYK ŁACIŃSKI: 5 godzin tygodniowo. — Lektura: Cicero de imperio Cn. Pompei, Pro rege Deiotaro, Cato maior, Verg. Aen. wybór z ks. II. IV. i VI., z X. de Pallante. Z gramatyki powtórzono naukę o trybach, wzięto imiona słowne i tłómaczono stosowne ustępy z ćwiczeń Próchnickiego. Co miesiąc zadanie szkolne.

JĘZYK GRECKI: 4 godziny tygodniowo. — Lektura: Demostenes Olynth. III. Philip II. i O pokoju Homer Odyss. V. IX. XIX. Z gramatyki: infinitivus i participium. Na półrocze 4 zadania szkolne.

JĘZYK POLSKI: 3 godziny tygodniowo. — Czytanie arcydzieł literatury narodowej w wyjątkach podług Wypisów, w I. półroczu do Mickiewicza, w II. półr. do Słowackiego

(włącznie). Dalszy ciąg historyi literatury do Słowackiego. (włącznie). W całości czytano: Konrad Wallenrod, Lilla Weneda; Fredro: Śluby panieńskie, Zemsta; Malczewski: Marya Niemcewicz, Powrót posła, a w domu czytali uczniowie: Kraszewskiego Powrót do gniazda; Korzeniowskiego Spekulant. Celniejszych ustępów uczono się na pamięć. Wypracowań stylistycznych 5 na półrocze.

JĘZYK RUSKI: 2 godziny tygodniowo. — Czytanie i objaśnianie według Wypisów ważniejszych rodzajów literatury ludowej z estetycznemi uwagami o rodzajach ludowej poezyi od Szewczenki do najnowszych czasów. Czytano w całości według planu A. z r. 1898. Jedno zadanie co miesiąc.

JĘZYK NIEMIECKI: 4 godziny tygodniowo. — Pogląd na dzieje piśmienn ctwa niemieckiego aż do Klopstocka, dokładniejsza na lekturze oparta znajomość epoki klasycznej od Klopstocka do r. 1794 Memorowanie. W całości czytano Hermann u. Dorothea i Jungfrau v. Orleans; na lekturę domową, Götz v. Berlichingen i Don Karlos. 5 zadań w półroczu (3 szkolne, 2 domowe).

HISTORYA i GEOGRAFIA: 3 godziny tygodniowo. — Dzieje nowożytne od wojny trzydziestoletniej do czasów najnowszych.

MATEMATYKA: 3 godziny tygodniowo. — Równania drugiego i wyższych stopni o dwóch i więcej niewiadomych, rozwiązywanie równań nieoznaczonych pierwszego i drugiego stopnia, szeregi arytmetyczne i geometryczne i zastosowanie tychże do rachunku procentu składanego, permutacye, kombinacye i waryacye, oraz twierdzenie Newtona o dwumianie. Z geometryi: Trygonometrya i geometrya analityczna. Zadania jak w V. klasie.

FIZYKA: 3 godziny tygodniowo. — Wstęp, ogólne własności ciał, statyka i dynamika ciał stałych, ciekłych i lotnych, ciepło i chemia nieorganiczna.

LOGIKA: 2 godziny tygodniowo. — Logika elementarna.

RYSUNKI: 2 godziny tygodniowo. — Ciąg dalszy rysunku głów ludzkich i modeli gipsowych tudzież z natury. Ptaki i zwierzęta podług martwej natury. Ćwiczenia w szkicowaniu. Materyał: ołówek, farba, węgiel.

GIMNASTYKA: 2 godziny tygodniowo. Jak w klasie VI.

VIII. klasa.

RELIGIA: 2 godziny tygodniowo. — Historya kościelna.

JĘZYK ŁACIŃSKI: 5 godzin tygodniowo. — Lektura: Horat.

Dwadzieścia ód, dwie epody, dwie satyry, dwa listy. Tacit. Germania 1—27; Annales. Wybór z ks. I., II. i III. Ćwiczenia stylistyczne. Zadania jak VII. klasie.

JĘZYK GRECKI: 5 godzin tygodniowo. — Lektura: Platona Apologia Sokratesa, Kryton i ostatnie rozdziały z Phaedona, Sophokles Elektra, Hom. Odysea X.

JĘZYK POLSKI: 3 godziny tygodniowo. — Czytanie dalszego ciągu arcydzieł literatury narodowej wieku XIX. według Wypisów. W całości przeczytano: Krasińskiego Nieboska komedya, Irydyon i Przedświt. Historya literatury XIX. wieku. Deklamacya. Zadań w I. półr. 5 (dom. i szk.) w II. półr. 4 (1 dom. 3 szk.)

JĘZYK NIEMIECKI: 4 godziny tygodniowo. — Przeczytano: Prinz v. Homburg i Wallenstein lektura domowa; Grillparzer König Ottokars Glück und Ende. Wybór prozy i wyjątki z dzieł nowszych poetów austr. według Wypisów Petelenza-Wernera. Z hist. literatury: Epoka klasyczna od r. 1794 do śmierci Goethego. Pisarze austryaccy czasów nowszych. Treściwy pogląd na dzieje piśmiennictwa niemieckiego po śmierci Goethego. Memorowanie. Na lekturę domową: Wallenstein i Hermansschlacht.

MATEMATYKA: 3 godziny tygodniowo. — Powtórzono cały materyał. Zadania jak w V. klasie.

FIZYKA: 3 godziny tygodniowo. — Chemia organiczna, magnetyzm, elektryczność, nauka o ruchu drgającym, akustyka, optyka i kosmografia.

PSYCHOLOGIA: 2 godziny tygodniowo. — Psychologia empiryczna.

RYSUNKI: 2 godziny tygodniowo. — Powtórzenie całego materyału na podstawie odpowiednich wzorów.

Nauka religii mojżeszowej.

I. klasa. Historya biblijna do śmierci Mojżesza w związku z zasadami wiary. Dziesięcioro przykazań. Modlitwa poranna i błogosławieństwa.

II. klasa. Historya biblijna od Jozuego do podziału państwa w związku z zasadami wiary. Objaśnienie dekalogu. Obowiązki względem Boga. Święta i posty. Modlitwa wieczorna i błogosławieństwo przy szczególnych uroczystościach.

III. klasa. Historya biblijna od podziału państwa do powrotu z niewoli babilońskiej. Trzy nauki główne wyznania mojżeszowego. Obowiązki względem ludzi. Najważniejsze przepisy ceremonialne. Modlitwa na sobotę, Halell.

IV. klasa. Historya izraelitów pod panowaniem Syryi, Machabeusze. Panowanie Rzymian. Upadek państwa. Bar-Kochba. Najważniejsze przepisy ceremonialne i rytualne.

V. klasa. Ustawy moralne i etyczne.

VI. klasa. Moralność i etyka na podstawie trzech pierwszych rozdziałów przypowieści ojców „Pirke Abot.“ Tłómaczenie trenów Jeremiasza.

VII. klasa. Moralność i etyka na podstawie 4, 5 i 6 rozdziału w „Pirke Abot.“

VIII. klasa. Historya Żydów w diasporze z biografiami najsławniejszych mężów.

Plan nauki przedmiotów nadobowiązkowych.

HISTORYA kraju rodzinnego. Nauki tego przedmiotu udzielano w klasach III. IV i VII., w obydwóch półroczach, w kl. VI. w drugiem półr., a w kl. VIII., w pierwszem półr., po jednej godzinie tygodniowo, według programu przez Wysoką c. k. Radę Szkolną krajową poleconego.

ŚPIEWU udzielano w dwóch oddziałach po dwie godziny tygodniowo. W oddziale pierwszym, przeznaczonym dla początkujących, uczono teoryi śpiewu, w drugim ćwiczono w śpiewie choralnym. Uczniowie oddziału drugiego śpiewali na głosy podczas nabożeństw w kościele. nadto wykonali kilka pieśni świeckich na wieczorku urządzonym ku czci Adama Mickiewicza.

RYSUNKI GEOMETRYCZNE. Dwa oddziały po 2 godziny tygodniowo. W I. oddz. 30 uczniów. Rzuty prostokątne na jedną płaszczyznę. Rzuty punktu na dwie i trzy płaszczyzny. Sprowadzenie płaszczyzn rzutów do jednej płaszczyzny rysunku. Rzuty prostej na dwie płaszczyzny. Ogólne określenia i rzuty wielościanów. Rzuty i siatki ostrosłupów i graniastosłupów. Rzuty i siatki wielościanów foremnych. Ślady prostej i płaszczyzny na rzutniach. Proste i punkty na płaszczyźnie. Dwie i trzy płaszczyzny. Naroża trójścienne. Zagadnienia o punkcie, prostej i płaszczyźnie.

Cienie odcinków i figur płaskich na płaszczyznach rzutów. Obroty punktów około prostych. Kłady płaszczyzn. Rzeczywiste wielkości odcinków i kątów. Transformacye płaszczyzn rzutów. Płaski przekrój ostrosłupów. (Kolineacya środkowa). Płaski przekrój graniastosłupów. (Pokrewieństwo środkowe). Punkty przebicia prostej z wielościanami. Cienie wielościanów. Wzajemny przekrój dwu wielościanów. Cień rzucony wielościanu na wielościan.

Oddział II. 18 uczniów. Ogólne wiadomości o liniach krzywych. Krzywe stopnia drugiego. Ogólne wiadomości o powierzchniach. Rzuty powierzchni stożkowych i walcowych. Konstrukcya płaszczyzn stycznych do powierzchni stożkowych i walcowych. Przekroje powierzchni stożkowych i walcowych płaszczyznami. Rozwijanie powierzchni stożkowych i walcowych na płaszczyznie. Przenikanie się powierzchni stożkowych i walcowych. Cienie stożków i walców. Powierzchnie obrotowe i ich rzuty. Konstrukcya płaszczyzn stycznych do powierzchni obrotowych. Płaski przekrój powierzchni obrotowych. Przenikanie się powierzchni obrotowych. Cienie powierzchni obrotowych. Ogólne pojęcia rzutów środkowych i perspektywy. Proste i płaszczyzny przesunięte przez oko. Proste dowolne. Dwie płaszczyzny. Prosta i płaszczyzna. Kłady płaszczyzn. Punkty dzielenia. Zagadnienia o punkcie, prostej i płaszczyźnie. Perspektywy figur płaskich. Perspektywy wielościanów i powierzchni. O rysowaniu perspektyw przedmiotów technicznych.

KALIGRAFII: udzielano w dwóch godzinach tygodniowo uczniom klasy I. i II. Uczęszczało uczniów 68. Uczniowie kl. I. w liczbie 40 stanowili oddział pierwszy: uczniowie klasy II. w liczbie 28 oddział drugi. W oddziale pierwszym ćwiczyli się uczniowie w pisaniu głosek polskich i niemieckich, pisząc za nauczycielem według wzoru podanego na tablicy; w oddziale drugim pisali uczniowie II. klasy także według wzorów ułożonych przez Józefa Piórkiewicza i Kazimierza Nowickiego.

III. Temata do wypracowań piśmiennych.

a) W języku polskim.

Klasa V. a.

1. Powrót panicza (dom.)
2. Losy Skawińskiego według Sienkiewicza (szk.)
3. Achilles i Tetyda (dom.)
4. Drużyna myśliwska w Soplicowie (szk.)
5. Opis bitwy w Grażynie Mickiewicza (dom.)
6. Rozwinąć myśl przysłowia: Bieda temu dokuczy, kto się z młodu nie uczy (szk.)
7. Dzień zimowy (obraz) (dom.)
8. Obrzędy weselne w Wiesławie (szk.)
9. Siciński jako legendarna postać (na podstawie utworu Mickiewicza p. t. Popas w Upicie) (dom.)
10. Czemu zawdzięczali Grecy uświadomienie narodowe? (szk.)
11. Tok myśli w utworze Ujejskiego pt. Pogrzeb Kościuszki (dom)
12. Zajazd na Soplicowo (szk.)
13. Treść satyry Krasickiego p. t. Pijaństwo (dom.)
14. Postać Jacka Soplicy na podstawie opowiadania Gerwazego i Spowiedzi Robaka. (szk.)

Klasa V. b.

1. Moje wrażenia z wakacyi (dom.)
2. Odysseusz u Cyklopa Polifema (szk.)
3. Gościnność w domu Soplicy (dom.)
4. Wykazać obrazowość opisów natury w początkowych wierszach Grażyny (szk.)
5. Wpływ stosunków geograficznych na kulturę indyjską (dom.)
6. Parafraza mowy Miltyadesa według „Maratonu“ Ujejskiego (szk.)
7. Myśliwstwo w dawnej Polsce (z Pana Tadeusza) (dom.)
8. Rozwinąć myśl przysłowia: „Kto pod kim dołki kopie, sam w nie wpada“ (dom.)
9. Wesele krakowskie na podstawie „Wiesława“ (szk.)
10. Postać stolnika w opowiadaniu Gerwazego a Robaka (dom.)
11) Znaczenie Cerery w mitologii klasycznej (na podstawie lektury Owidyusza) (szk.)

12. Wrażenia ze świąt Wielkanocnych (dom.)
13. Przebieg akcyi w „Zemście Fredry“ (szk.)
14. Opis wspólnej wycieczki (dom.)

Klasa VI. a.

1. Szkoły w Polsce w XIV. i XV. w. (dom.)
2. Wychowanie szlachcica według Reja (szk.)
3. Postać Jacka Soplicy (dom.)
4. Streścić dyskusyę o grach rozumnych w domu kasztelana Maciejowskiego (szk.)
5. Zima a starość (dom.)
6. Urszula Kochanowska. Charakterystyka na podstawie Trenów (dom.)
7. Skutki osłabienia władzy monarszej w Polsce. Na podstawie kazania Skargi: O monarchii i królestwie (szk.)
8. Wpływ kultury wojen krzyżowych na ludy w Europie (dom.)
9. Wieśniacy w sielankach Szymonowicza (szk.)
10. Tło historyczne powieści Sienkiewicza p. t. Ogniem i mieczem (dom.)
11. Zasługi Konarskiego jako reformatora szkół w Polsce (szk.)
12. Rozwinąć myśl przysłowia: Bez pracy nie ma kołaczy (dom.)
13. Odsiecz Wiednia r. 1683 na podstawie Pamiętników Paska (szk.)
14. Wrażenia z wycieczki na górę Oskrzesiniecką (dom.)

Klasa VI. b.

1—3 jak VI. a.

4. Postać Samuela Maciejowskiego (szk.)
5. Obowiązek Polaka-Obywatela względem kraju podług Kochanowskiego (dom.)
6. Jaką rolę odgrywa chór w Odprawie posłów greckich? (szk.)
7. Jak pojmował Skarga miłość Ojczyzny? (dom.)
8. Tok myśli w mowie Katona (szk.)
9. Tok myśli w sielance Szymonowicza p. t. Kosarze (dom.)
10. Rozwinąć zdanie Brodzińskiego:
    Kto garstką ziemię znosi, góry się doczeka,
    Z kropli za kroplą z czasem uzbiera się rzeka (szk.)
11. Longinus Podbipięta jako rycerz i przyjaciel (dom.)
12. Jan Chryzostom Pasek w świetle swoich Pamiętników (szk.)
13. Wychowanie Mikołaja Doświadczyńskiego (dom.)
14. Rozwój satyry w Polsce za czasów Stanisława Augusta (szk.)

Klasa VII.

1. Zasługi Stanisława Augusta około podniesienia oświaty i literatury w Polsce (dom.)
2. Brodziński jako poeta i krytyk (szk.)
3. Pierwiastek osobisty w balladach i Dziadach Mickiewicza (dom.)
4. Rozbiór Pieśni Wajdeloty w Konradzie Wallenrodzie (szk.)
5. Partye liryczne w Panu Tadeuszu (dom.)
6. Świat fantastyczny w III. cz. Dziadów (szk.)
7. Pessymizm w Maryi Malczewskiego (dom.)
8. Rozwinąć i poprzeć przykładami z historyi zdanie Sofoklesa: Ἀναρχίας οὐδὲν μεῖζόν ἐστι κακόν (szk.)
9. Na czem polega vis comica w Ślubach panieńskich Fredry? (dom)
10. Wpływ obcej literatury na poezyę Słowackiego do r. 1840 (szk.)

Klasa VIII.

1. Wpływ stosunków geograficznych na historyę ludów (dom.)
2. Charakterystyka Pankracego (szk.)
3. Wpływ Halbana na Konrada Wallenroda porównać z oddziaływaniem Masynissy na Irydiona (dom.)
4. Życie emigracyjne (szk.)
5. Energia i jej przejawy (dom.)
6. Mędrzec nie boi się śmierci (szk.)
7. Główne kierunki i dążności w literaturze naszej po r. 1831 (szk.)
8. Moje plany na przyszłość (szk.)

b) W języku niemieckim.

Klasa V. a.

1. Wann habe ich das Gruseln kennen gelernt? (Nach Grimm.) (szk.)
2. Die Stadt Kolomea und ihre Umgebung (dom.)
3. Das Leben der alten Ägypter (szk.)
4. Welche Vorteile und Nachteile bringt ein Fluss einer Landschaft? (dom.)
5. Schneewittchen erzählt seine Abenteuer (Nach Grimm.))szk.)
6. Gesuch um Verleihung eines Stipendiums (dom.)
7. Einiges aus Gellerts Leben (szk.)
8. Ein abenteuerlicher Krebsfang (in Briefform.) (dom.)

9. Winterfreuden (szk.)
10. Die Zelle und ihre Entwicklung (Übs. a. d. Poln.) (dom.)
11. Inhaltsangabe d. I. Ges. d. Reineke Fuchs (szk.)
12. Der Bau eines griech. Tempels (dom.)
13. Beschreibung unseres Schülerparkes (szk.)
14. Die Leuchtgasfabrik in Kolomea (dom.)

Klasa V. b.

1. Bedeutung einer seltsamen Inschrift auf dem Leichenstein (Nach dem Gedichte von Wilhelm Müller) (dom.)
2. Der treue Diener (Nach Grimm. (szk.)
3. Der Nilstrom als Ernährer von Millionen (dom.)
4. Der Prozess (von Gellert.) (dom.)
5. Ein wohlfeiles Rezept (Nach der Schullektüre) (szk.)
6. Wie die Zwerge Hochzeit feiern? (Nach Goethes Hochzeitlied) (dom.)
7. Das seltsame Totenbein (Die Sage nach Bechstein) (szk.)
8. Über das Wesen der Grimm'schen Märchen) (dom.)
9. Braun als königlicher Bote. (Nach Goethes Tierepos) (dom.)
10. Die Macht der Eumeniden. (Die Kraniche des Ibykus) dom.)
11. Und die Treu, sie ist doch kein leerer Wahn. (Nach der Ballade von Schiller) (szk.)
12. Der bestrafte Spott. (Nach der Romanze von Schiller Der Handschuh) (dom.)
13. Durch welche Lügen gelangte Reineke zu den höchsten Ehren am Hofe Nobels? (szk.)
14. Kannitverstan (Nach Hebel) (szk.)

Klasa VI. a.

1. Pytheas entdeckt Germanien (dom.)
2. Kudrun wird von d. Normannen geraubt (szk.)
3. Rom zur Zeit d. Augustus. (Übs. a. d. Poln.) (dom.)
4. Es ist d. Inhalt d. IV. Buches d. Odyssee anzugeben (szk.)
5. Das Wasser im Dienste d. Menschen (dom)
6. Die Organe d. menschlichen Körpers (Auf Gr. d. Somatologie) (szk.)
7. Die Entstehung d. griech. Volksepos und seine charakt. Merkmale (dom.)
8. Es ist d. Inhalt v. Philotas in e. Monolog zu fassen (szk.)
9. Die Einrichtung d. Wohnhauses (dom.)
10. Der hist. Hintergrund d. Dramas Zriny (szk.)

11. Das Rittertum im Mittelalter (Übs. a. d. Poln.) (dom.)
12. Das Schülerleben in unserem Gymnasium (szk.)
13. Ein Ausflug in d. Umgegend v. Kolomea (dom.)
14. Erklärung d. Gedichtes „Der letzte Dichter“ (szk.)

Klasa VI. b.

1. Pytheas entdeckt Germanien (dom.)
2. Kudrun wird von den Normannen geraubt (szk.)
3. Was vernimmt Telemaches über das Schicksal seines Vaters? (dom.)
4. Eine Übersetzung aus dem Polnischen (szk.)
5. Wie sich die Myrmidonen bemühen ihrem Könige ein Ehrendenkmal aufzuschütten? (Nach Goethes Achilleis) (dom.)
6. Die Schlusszene im Lessing'schen Trauerspiel („Philotas“) (sz.)
7. Die Hölle (nach Dante's Göttliche Komoedie) (sz.)
8. Mit welchen Gedenken leitet Torquata Tasso sein romantisches Epos „Das befreite Jerusalem“ ein? (dom.)
9. „Und der Mensch versuche die Götter nicht
Und begehre nimmer zu schauen
Was sie gnädig bedecken mit Nacht und Grauen“. (szk.)
10. Sigeths Belagerung und Erstürmung (Nach Körners Zriny) (d.)
11. „Mut zeigt auch der Mameluk
Gehorsam ist des Christen Schmuck“ (szk.)
12. Der Fischer v. Goethe u. die Loreley v. Heine (Eine Parallele) (dom.)
13. Das Vaterland darf jedes Opfer fordern (szk.)
14. Das Abenteuer mit den Windmühlen (szk.)

Klasa VII.

1. Was enthält der I. Gesang v. Hermann u. Dorothea? (szk.)
2. Jacek Soplica's Verbrechen und Sühne (dom.)
3. Deutsche Dichtung im Mittelalter (szk.)
4. Bedeutung d. Hygiene im Leben e. Septimaners (dom.)
5. Darstellung d. frz. Revolution auf Gr. v. Herm. u. Dor. (szk.)
6. Die Exposition in Goethes „Götz v. Berlichingen“ (dom.)
7. Der Wert d. Turnens u. d. Jugendspiele (szk.)
8. Die Strassen u. Wege u. ihre Bedeutung f. d. Entwicklung d. Kultur (dom.)
9. Die Hauptpersonen d. Gedichtes „Marya“ v. Malczewski (szk.)
10. Was haben wir durch d. Studium d. Physik f. d. alltägliche Leben gewonnen? (dom.)

Klasa VIII.

1. Besprechung d. Jugedgedichte Goethes (szk.)
2. Was für ein Schicksal wird Balladynen zuteil? (dom.)
3. Schillers Ansichten über d. Antike auf Gr. d. Gedichtes: Die Götter Griechenlands. (szk.)
4. Was für eine Rolle hat Polen in der Weltgeschichte gespielt? (dom.)
5. Charakteristik der auf d. Landtage streitenden Parteien. (Auf Grund v. Schillers Demetrius) (szk.)
6. Eine Darstellung von „Wallensteins Lager“ (dom.)
7. Die Bedeutung e. Stadt f. d. kulturelle Entwicklung d. Menschheit (szk.
8. Zu welchem Zwecke studieren wir d. Literatur e. Volkes?(szk.)

Zagadnienia do piśmiennego egzaminu dojrzałości.

1. **Język łaciński**. I oddział: a) Przełożyć na język polski: Cic. de officiis I. c. 29 §. 101 od słów: Omnis autem actio do §. 103 włącznie do słów: lumen eluceat. II. oddział: Tac. Annal. XVI. cc. 18—19. od słów: De C. Petronio... ad facienda pericula. b) I. oddział: Przekład z języka polskiego: „Pierwsze prześladowanie chrześcian“ (w związku z lekturą łac. i pol.) — II. Oddział: „Znaczenie czystości obyczajów i cnoty w obec wszystkich nauk“.

2. **Język grecki.** Dla obu oddziałów. Przełożyć na język polski: Platonis Gorg. c.82--83 do słów: „*᾿ἐκεῖσε φαίνεται συμφέρων*“.

3. **Język Polski.** Główne kierunki i dążności literatury naszej w pierwszej połowie XIX. wieku.

4. **Język niemiecki.** Schiller ein Freiheitsdichter.

5. **Matematyka**. I, Oddział: 1) Jeżeli dodamy do 3 pierwszych wyrazów szeregu arytmetycznego odpowiednio po jednym wyrazie z 3 początkowych wyrazów szeregu geometrycznego, to otrzymamy sumy: 7, 14, 29; suma 3 pierwszych wyrazów szeregu geometrycznego równa się 26. Zbudować te szeregi (odp. $b=2$ $q=3$.)

2) Pośrodkowa trapezu równoramiennego $M=18$ j. powierzchnia $F=144$ a ∢ leżący na większym boku równoległym $\alpha=53^{\circ}\ 7'\ 44''$. Trapez ten obraca się około swego krótszego jako osi. Obliczyć objętość tak powstałej bryły (jednostka rysunku $= 0{\cdot}5$ cm.)

3. Obliczyć objętość beczki, której obręcz środkowa ma promień równy c krzywej danej równaniem: $16x^2 - 9y^2 = 144$, podstawa dolna beczki równa górnej dana jest równaniem: $x^2 + y^2 = 4x + 3(2y + 1)$, oś beczki = 18 dm. (jednostka układu analitycznego = 1 dm.)

Dla oddziału drugiego: 1) Dwóch braci zaczyna dwa różne przedsiębiorstwa z kwotą po 4000 K. Po pięciu latach stwierdzają rachunkami, że majątek jednego z nich wzrasta w postępie arytmetycznym i że tak po pierwszym jak i po drugim roku pierwszy z nich miał o 1000 K. więcej niż drugi. Jak wielki był majątek każdego z nich po 5 latach?

2) $\sqrt{x+\frac{1}{y}} + \sqrt{x+y-1} = \frac{11}{2}$

$2x + y + \frac{1}{y} = 16\frac{1}{4}$ (przybliżona wartość $x=6$, $y=3$)

3) Prosta $y = \frac{4x}{3} - 2$ przecina koło $x^2 + y(y-4) = 3(1+2x)$ w dwóch punktach.

Jeżeli połączymy punkta przecięcia z początkiem układu, powstanie trójkąt. Obliczyć objętość bryły, powstałej wskutek obrotu tego trójkąta dokoła osi rzędnych. (Jednostka analityczna = 1 cm.)

Wynik egzaminu dojrzałości

przy końcu roku szkolnego 1906.

Do egzaminu przystąpiło 40 uczniów publicznych.
„ „ 2 „ prywatnych.
„ „ 2 eksternistów.

Uznano za dojrzałych z odznaczeniem uczniów publicznych 6
„ „ „ ucznia prywatnego 1
„ „ uczniów publicznych 29
„ „ uczniów prywatnych 1

Pozwolono poprawić egzamin z jednego przedmiotu
uczniom publicznym 3

Reprobowano na rok
uczniów publicznych 2

Odstąpiło od egzaminu
eksternistów 2

Razem . . . 44

Wykaz abituryentów, których uznano za dojrzałych na podstawie egzaminu dojrzałości odbytego w dniach od 5. do 15. czerwca 1906.

Liczba porz.	Imię i nazwisko	Miejsce i kraj urodzenia	Religia	Rok urodz	Uczęszczał do gimnazyum w latach	Wynik egzaminu	Zamierzone studya
1	Bajewski Jan	Kołomyja Galicya	rz. kat	1886	1898 – 1906	dojrzały	teologia
2	Bitschan Karol	Lwów „	„	1887	1898 — 1906	„	filozofia
3	Blätterfeind Frojem	Kołomyja „	mojż.	1886	1898 — 1906	„	prawo
4	Bujalski Bolesław	Załóżce „	rz. kat.	1888	1899 — 1906	„	filozofia
5	Dębski Ludwik	Zebranówka „	„	1885	1899 — 1906	„	teologia
6	Dobrowolski Jan	Kluczów mały „	gr. kat.	1882	1894 — 1906	„	technika
7	Domański Stanisław	Czarnołóżce „	rz. kat.	1888	1899 — 1906	„	medycyna
8	Goldstein Hersz	Kołomyja „	mojż.	1883	1898 — 1906	„	prawo
9	Jekel Szaja	Kołomyja „	„	1887	1898 — 1906	„	akad. wojsk.
10	Kaszycki Franciszek	Husiatyn „	rz. kat.	1888	1899 — 1906	„	teologia
11	Koim Franciszek	Frydrychowice „	„	1883	1899 — 1906	„	technika
12	Kosiński Waleryan	Horodenka „	„	1883	1899 — 1906	„	akad. lasowa
13	Krasucki Lejzor	Szczygłów „	mojż.	1884	1897 – 1906	„	akad. handl.
14	Kropaczek Antoni	Brody „	rz. kat.	1888	1899 — 1906	„	akad. lasowa
15	Krupiński August	Berehy dolne „	„	1888	1899 — 1906	„	„ „
16	Krużlewski Stanisław	Kołomyja „	„	1887	1899 — 1906	„	medycyna
17	Lachcik Tomasz	Albinówka „	„	1885	1899 — 1906	„	teologia
18	Markowski Zdzisław	Dżurów „	„	1887	1899 — 1906	„	akad. rolnicza
19	Osterer Josel	Śniatyn „	mojż.	1886	1899 — 1906	doj. z odzn.	ak. eksport.
20	Paul Alojzy Maryan	Warszawa Król. Pol.	rz. kat.	1888	1899 — 1906	dojrzały	technika
21	Poluszyński Gustaw	Szeszory Galicya	„	1887	1899 — 1906	doj. z odzn.	filozofia
22	Półtorak Henryk	Nowy Sącz „	„	1884	1895 — 1906	dojrzały	technika
23	Ritigstein Marceli	Kołomyja „	mojż.	1888	1899 — 1906	doj. z odzn.	prawo
24	Rothköhl Ludwik	Holeszów „	rz. kat.	1886	1897 — 1906	dojrzały	akad. lasowa
25	Rudkoski Teodor	Monastersko „	„	1884	1899 — 1906	„	akad. handl.
26	Sitnikiewicz Józef	Żydaczów „	„	1886	1899 — 1906	doj. z odz.	filozofia
27	Stefanicki Mikołaj	Kołomyja „	„	1884	1899 — 1906	dojrzały	ak. sztuk piek.
28	Sucher Myszl	„ „	mojż.	1884	1898 — 1906	„	technika
29	Swiatłowski Mikołaj	„ „	rz. kat.	1884	1899 — 1906	doj. z odz.	filozofia
30	Trusz Emilian	Zielona „	gr. kat.	1886	1898 — 1906	dojrzały	prawo
31	Vincenz Stanisław	Słoboda rung. „	rz. kat.	1888	1899 — 1906	„	akad. rolnicza
32	Weiser Chaim	Wierbiąż niżny „	mojż.	1886	1899 — 1906	„	ak. eksport.
33	Weissglas Kuba	Kołomyja „	„	1887	1899 — 1906	doj. z odz.	filozofia
34	Wielgusz Tadeusz	Kuty „	rz. kat.	1888	1899 — 1906	dojrzały	technika
35	Żydło Kazimierz	Kołomyja „	„	1888	1899 — 1906	„	medycyna
36	Rauchwerger Zurach	Kołomyja „	mojż.	1887	1899 — 1906	doj. z odzn.	teologia
37	Wattenberg Eliasz	Podłuże „	„	1887	1899 — 1906	dojrzały	prawo

V. Zbiory naukowe.

1. Biblioteka dla nauczycieli.

Biblioteka liczy dzieł 5028.

W bieżącym roku szkolnym zakupiono: Apologię naukową, Szczeklik, Stwórca i stworzenie; Krall Die Altertumswissenschaft; Keibel Elektra; Mickiewicz Dzieła; Tretiak O Słowackim; Vogt Deutsche Literatur; Neumeier Anleitung zu wissenschaftlichen Beobachtungen; Lamprecht Deutsche Geschichte; Weinhold Physikalische Demonstrationen; Schram Analiza chemiczna; Tołłoczko Chemia; Schulze Tigges Propädeutik; Hoffmann Zarys estetyki.

Zakład prenumeruje następujące czasopisma naukowe i pedagogiczne: Biblioteka dzieł chrześciańskich, Biblioteka warszawska, Reforma szkolna, Szkoła, Kosmos, Kwartalnik historyczny, Lehrproben u. Lehrgänge, Mitteilungen der k. k. geographischen Gesellschaft, Muzeum, Oesterreichische Mittelschule, Pamiętnik literacki, Poradnik językowy, Przewodnik bibliograficzny, Przegląd polski, Rodzina i Szkoła, Wochenschrift für klassische Philologie, Wiadomości matematyczne, Deutsche Rundschau, Wszechświat, Zeitschrift für österreichische Gymnasien, Zeitschrift für Schulgesundheitspflege, Zeitschrift für Geographie, Zeitschrift für Zeichnen und Kunstunterricht.

2. Biblioteka dla młodzieży:

liczy dzieł polskich 865, ruskich 373, niemieckich 655.

W bieżącym roku **zakupiono** a) dzieła polskie: Gogol, Obrazki z życia; Krasicki, Bajki; Mickiewicz, Sonety; Górnicki, Dworzanin; Słowacki, Anhelli; Morawski, Dworzec mego dziadka; Mickiewicz, Dziady; Fredro, Pan Geldhab; Słowacki, Beniowski; Nowela polska; Mickiewicz, Pan Tadeusz; Zabłocki, Zabobonnik; Chmielowski Jan, Kasprowicz; Wróblewski, Zasady piękna w sztuce; Janik, Mikołaj Rej; Mazanowski, J. Kraszewski; Kraszewski Powieści historyczne 78 tomów, Słońce, O zaćmieniu słońca i księżyca. O kalendarzu, Gwiazdy, Ziemia; Bogdanowicz Pan Zagłoba; Kramsztyk Doświadczenia fizyczne; Morawska Z., Szerszeniowie; Prażmowska, W dziewiczych lasach Ameryki; Przyborowski, Na San Domingo; Dygasiński, Wielkie łowy; Teresa Jadwiga, Zwycięstwo woli; Verne, Testament dziwaka; Umiński, Biały Mandaryn; Teresa Jadwiga, Biała gołąbka, Ry-

del, Zaczarowane koło; Wojciechowski Tad., Szkice historyczne; Teresa Jadwiga, Klementyna; Kipling, Listy z Japonii; Gruszecki Artur, Nad Wartą, Słomiany ogień, Dla Miliona; Offmański, Grunwald; Przyborowski, Historya sześciu miesięcy, Sokół królewski; Różycki Zygmunt. Najmłodsza Polska w pieśni; Zgliński Daniel, Humor w Panu Tadeuszu; Bukowiecka Z., Historya Antka rolnika; Dyakowski, Z naszej przyrody; Brzozowski Józef, Kremer, Hipolit Taine, Stanisław Wyspiański jako poeta; Kochanowski, Początki walki słowiańsko-niemieckiej; Offmański, Dola i niedola Jana Sobieskiego; Smoleński, Rządy pruskie na ziemiach polskich; Łagowski, Historya literatury polskiej.

b) Ruskie:

С. Ковалів Дезертир; Громадскі промисловці, Риболови; А. Коцюбиньский В путах шатана; І. Франко Калевала; В. Кравченко Буденне житє, Коваль Бассім, Поєдинок; В. Винниченко Повісти і оповіданя; Чайковскй Оповіданя; І. Левицкий Хмара; О. Стороженко т. І. і ІІ.; П. Мирний Лихий попутав; М. Гоголь Вій; Д. Мордовцев Оповіданя; О. Кониський Листи про Ірляндию; І. Левицкий Гуморески; Ю. Візнер Житє рослин у морі; В. Гібо Кльодіе; Люкіян Юпітер у клопотах.

c) Niemieckie:

Czasopismo dla młodzieży Gaudeamus. Berthold Lustige Gymnasialgeschichten, Arnim v. Brentano Des Knaben Wunderhorn, Gutzkow Uriel Akosta, Hildebrandt Parzival, Scheffel Frau Aventiure, Gaudeamus v. Scheffel, Sudermann Johannes, Der Sturmgeselle Sokrates, Goethe Werthers Leiden, Hopfen Hans Lingens Fahrt nach dem Glück, Ompteda Aus grossen Höhen, Perfall Der Almschreck, Wilbrandt Meister v. Palmyra, Hagen ABC des guten Tons.

d) Nuty do śpiewu:

Münchheimer, Czterogłosowa msza na chór mieszany Moniuszko, Msza piotrowińska, Msza żałobna.

3. Gabinet dla fizyki.

W bieżącym roku zakupiono: Induktor z przerywaczami, waga precyzyjna, centryfuga stalowa, palnik na benzynę, przerywacz w próżni, szkło do chemii, drutownica.

4. Gabinet dla historyi naturalnej.

W bieżącym roku szkolnym zakupiono: 4 tablice Pfurtschellera, 2 tablice Lendenfelda, 4 tablice Schmeila, 4 tablice Goering-Schmidta, 7 tablic Rossa i Morina, 13 okazów zoologicznych wypchanych, 6 modeli kwiatów z masy papierowej.

5. Gabinet dla nauki rysunków

posiada płaskorzeźb 10, modeli i ornamentów gipsowych 198, odlewów ornamentalnych 10, kapitelów stylowych 3, modeli glinianych 63, drewnianych 55, drutowych 18, wzorów rysunkowych 226, okazów do rysunku z natury 70, muszel 23, wełnianych draperyi 2, przyborów i przyrządów 3.

6. Gabinet geograficzny

zawiera 123 map, atlasów 8, obrazów geograficzno historycznych 131, globusów 6, monet srebrnych 38, miedzianych 43, modeli 10, próbek artykułów kolonialnych 51.

7. Biblioteka książek szkolnych (podręczników)

liczy 486 egzemplarzy. Zakupiono w bieżącym roku książek za 125 kor., wypożyczono 134 uczniom razem 324 książek.

VI. Ważniejsze rozporządzenia Władz szkolnych.

C. k. Rada szkolna kraj. okólnikiem z dn. 7. listop. 1905. l. 44258. podaje do wiadomości reskrypt c. k. Min. W. i Ośw. z dn. 9. paźdz. 1905 l. 32758, że dzieci urzędników poczt nieeraryalnych, mają równe prawa do otrzymywania stypendyów i państwowych miejsc fundacyjnych, z dziećmi urzędników państwowych.

C. k. Rada szk. kr. z dn. 13. list. 1905 l. 46681, by przy nauce religii mojżeszowej przestrzegano obowiązującego planu nauki, a nie obarczano uczniów nauką języka hebrajskiego.

C. k. Min. W. i Ośw. reskr. z dn. 29. list. 1905 l. 42953 zmieniło dotychczasową nazwę tutejszego zakładu na „C. k. gimnazyum z językiem wykładowym polskim w Kołomyi“.

C. k. Rada szk. kr. okólnikiem z 20. grudn. 1905 l. 48300, że c. k. Min. W. i Ośw. ustanowiło z początkiem r. szk. 1905/6

komisyę egzaminacyjną dla kandydatów na nauczycieli rysunków wolnoręcznych w szkołach średnich, z siedzibą w Krakowie.

C. k. Rada szk. kr. okólnikiem z dn. 9. lutego 1906 podaje do wiadomości reskrypt c. k. Min. W. i Ośw. z d. 16. stycz. 1906. l. 47887 w sprawie częściowej zmiany planu nauki religii katol. w czterech pierwszych klasach szkół średnich a mianowicie: oznaczono zakres nauki tego przedmiotu w wymienionych klasach w sposób następujący:

I. i II. kl. „Katechizm wraz z odnośnemi objaśnieniami liturgicznemi"; III. kl. półrocze I.: „Liturgika jako osobny przedmiot" — półrocze II.: „Historya Objawienia Starego Zakonu"; IV. kl. „Historya Objawienia Nowego Zakonu".

C. k. Rada szkol. kraj. z dnia 6. kwietnia 1906 l. 14831 celem zapobieżenia możliwym nadużyciom poleca, Dyrekcyom szkół średnich, żądać od nieznanych jej osobiście prywatystów i eksternistów wyraźnej fotografii egzaminanda, zaopatrzonej na odwrotnej stronie urzędowem stwierdzeniem tożsamości osoby.

C. k. Rada Szkol. kraj. uwalnia rozp. z d. 2. marca 1906. l. 8877 abituryentów eksternistów, którzy nauki rysunków nie pobierali, od egzaminu z tego przedmiotu.

VIII. WYKAZY STATYSTYCZNE.

	Klasa I. a	I. b	I. c	II. a	II. b	III. a	III. b	IV. a	IV. b	V. a	V. b.	VI. a	VI. b	VII.	VIII.	Razem
1. Liczba uczniów.																
Z końcem roku szkolnego 1904/905 było .	40^{1}	34^{1}	33^{1}	49^{1}	44^{2}	40^{1}	40^{2}	44^{1}	40	23^{1}	40^{1}	45	.	46^{1}	38	556^{12}
Z początkiem 1904/905 przyjęto . .	62^{1}	60^{1}	60^{1}	48^{2}	49^{1}	41^{1}	42^{1}	34^{1}	36^{2}	39	39	24^{1}	37^{1}	40	46^{1}	657^{14}
W ciągu roku szkolnego przybyło . .	.	1	1	2^{1}	1^{1}	.	.	0^{1}	.	1	1	.	2	2^{1}	0^{1}	11^{5}
Razem przyjęto . .	62^{1}	61^{1}	61^{1}	50^{3}	50^{2}	41^{1}	42^{1}	34^{2}	3 ^{2}	40	40	24^{1}	39^{1}	42^{1}	46^{2}	668^{19}
między tymi I. z innych zakładów																
a) z promocyą . .	42^{1}	32	38^{1}	5^{1}	5	.	3	0^{1}	3	2	4	.	3	2^{1}	1^{1}	139^{6}
b) powtarzających klasę .	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	1	.	3
II. z tutejszego zakładu																
a) z promocyą . .	.	.	.	35^{2}	32	30	24	29^{1}	31	37	33	24^{1}	34^{1}	36	45^{1}	345^{6}
b) powtarzających klasę .	8	13	6	5	10	8	6	4	1	1	3	.	1	3	1	70
W ciągu roku opuściło zakład . .	9	18^{1}	17	3	3^{1}	3	7	1^{1}	1^{1}	3	6	.	4	0^{1}	1	76^{7}
Liczba uczniów z końcem roku 1905/906 .	53^{1}	43	44^{1}	47^{3}	47^{1}	38^{1}	35^{1}	33^{1}	35^{1}	37	34	24^{1}	35^{1}	42	45^{2}	592^{14}
2. Miejsce urodzenia.																
Miasto Kołomyja	24	15	12^{1}	12^{2}	19^{1}	13^{1}	5^{1}	17	9^{1}	10	10	5	18^{1}	8	12^{1}	189^{9}
powiat kołomyjski	.	2	3	1	4	3	5	.	4	5	4	2	2	4	3	42
inne powiaty galicyjskie . . .	25^{1}	25	28	32^{1}	24	20	25	15^{1}	21	22	20	17^{1}	15	28	29^{1}	346^{5}
inne kraje koronne	3	.	1	1	.	1	.	1	1	.	.	.	.	1	.	9
zagranica	1	1	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	1	6
Razem .	53^{1}	43	44^{1}	47^{3}	47^{1}	38^{1}	35^{1}	33^{1}	35^{1}	37	34	24^{1}	35^{1}	42	45^{2}	592^{14}

	I. a	I. b	I. c	II. a	II. b	III. a	III. b	IV. a	IV. b	V. a	V. b	VI. a	VI. b	VII.	VIII.	Razem
3. Język ojczysty.																
Polski	53^{1}	43	40^{1}	47^{2}	43^{1}	38^{1}	27^{1}	33^{1}	33^{1}	37	33	24^{1}	30^{1}	40	40^{2}	561^{14}
ruski	.	.	2	0^{1}	4	.	5	.	2	.	1	.	4	2	5	25
niemiecki	.	.	2	.	.	.	3	.	.	.	.	.	1	.	.	6
Razem .	53^{1}	43	44^{1}	47^{3}	47^{1}	38^{1}	35^{1}	33^{1}	35^{1}	37	34	24^{1}	35^{1}	42	45^{2}	592^{14}
4. Wyznanie religijne.																
Rzymsko-katolickie	35	21	22	32	22	21	10	15	13	19	16	14	11	24	27	302
ormiańsko-katolickie	.	1	.	.	.	1	2	.	.	.	.	1	.	.	1	6
grecko-katolickie	.	.	7	0^{1}	6	.	6	1	5	1	3	.	5	6	5	45^{1}
ewangielickie	.	.	.	.	.	.	3	.	.	.	.	.	1	.	.	4
mojżeszowe	18^{1}	21	15^{1}	15^{2}	19^{1}	16^{1}	14^{1}	17^{1}	17^{1}	17	15	9^{1}	18^{1}	12	12^{2}	235^{13}
Razem .	53^{1}	43	44^{1}	47^{3}	47^{1}	38^{1}	35^{1}	33^{1}	35^{1}	37	34	24^{1}	35^{1}	42	45^{2}	592^{14}
5. Wiek uczniów.																
10 lat	5^{1}	3	0^{1}	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	8^{2}
11 „	10	9	8	2	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	30
12 „	22	12	14	12^{1}	11^{1}	1	4	.	.	.	.	.	.	.	.	76^{2}
13 „	10	14	12	14^{2}	13	8	7^{1}	1	3	.	.	.	.	.	.	82^{3}
14 „	5	4	9	10	8	13^{1}	8	8^{1}	12^{1}	2	1	.	.	.	.	80^{3}
15 „	1	1	1	7	11	10	8	11	8	14	13	2	1	.	.	88
16 „	.	.	.	1	3	4	7	8	6	3	8	2^{1}	7^{1}	3	.	52^{2}
17 „	.	.	.	.	.	2	1	4	4	8	4	9	11	9	2	54^{2}
18 „	.	.	.	1	.	.	.	1	2	7	7	6	9	10	11^{2}	54
19 „	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3	1	3	6	10	6	29
20 „	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	1	7	11	21
21 „	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3	8	11
22 „	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	4	4
23 „	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	2
24 „	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1
Razem .	53^{1}	43	44^{1}	47^{3}	47^{1}	38^{1}	35^{1}	33^{1}	35^{1}	37	34	24^{1}	35^{1}	42	45^{2}	592^{14}
Przeciętny wiek uczniów . .	11·68	12·15	12·56	13·55	13·55	14·36	14·28	15·26	15·05	16·34	16·17	17·05	17·42	18·42	19·31	

6. Miejsce zamieszkania rodziców.

6. Miejsce zamieszkania rodziców.	KLASA I. a	I. b	I. c	II. a	II. b	III. a	III. b	IV. a	IV. b	V. a	V. b	VI. a	VI. b	VII	VIII.	Razem
Kołomyja	43	30	25^{1}	28^{2}	34^{1}	29^{1}	17^{1}	27	17^{1}	23	22	12^{1}	27^{1}	27	23^{1}	384^{10}
powiat kołomyjski	.	.	4	1	5	2	5	1	3	1	2	3	.	3	4	34
„ bialski	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1
„ bohorodczański	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	3
„ brodzki	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1
„ borszczowski	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	2
„ buczacki	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	1	.	3
„ czortkowski	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
„ dobromilski	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
„ drohobycki	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1
„ horodeński	2	4	1	1	.	.	2	3	2	1	2	1	.	1	4	24
„ husiatyński	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
„ jarosławski	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2
„ kałuski	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	1	3
„ kosowski	1	1	1	4	3	.	1	1	4	3	2	2	3	.	4	30
„ krakowski	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1
„ lwowski	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	2
„ nadwórniański	0^{1}	1	1	2	2	.	3	.	3	2	1	1	1	.	.	17^{1}
„ peczeniżyński	2	2	2	1	.	3	.	1	2	2	.	1	.	2	1	19
„ rohatyński	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
„ ropczycki	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1
„ rudecki	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
„ śniatyński	2	1	1	.	2	.	.	0^{1}	2	3	4	2	1	3	4	25^{1}
„ stanisławowski	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	0^{1}	2^{1}
„ trembowelski	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
„ tłumacki	1	1	1	2	.	1	1	.	.	1	.	.	1	.	.	9
„ zaleszczycki	.	1	3	5^{1}	.	.	3	.	1	.	.	.	.	2	.	15^{1}
„ zbaraski	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
„ żydaczowski	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1
„ żywiecki	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
inne kraje koronne	.	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	2	4
Razem	53^{1}	43	44^{1}	47^{3}	47^{1}	38^{1}	35^{1}	33^{1}	35^{1}	37	34	24^{1}	35^{1}	42	45^{1}	592^{14}

7. Stan rodziców.

7. Stan rodziców.	I. a	I. b	I. c	II. a	II. b	III. a	III. b	IV. a	IV. b	V. a	V. b	VI. a	VI. b	VII	VIII.	Razem
Urzędnicy państwowi i kolejowi	13	5	5	11	11	9	5	7	6	6	7	4	7	8	2	106
„ autonomiczni	.	2	3	1	.	.	1	1	1	.	.	.	.	3	.	16
„ i oficyaliści prywatni	4	8	6	7	6	3	5	3	5	1	3	3	6	4	4	68
Księża gr. kat.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1	.	3	.	5
Profesorowie i nauczyciele	3	3	1	1	3	4	3	.	3	3	4	0^{1}	4	2	6	40^{1}
Lekarze	.	1	.	.	.	.	1	.	2	.	.	.	1	.	2	7
Adwokaci i notaryusze	3^{1}	.	.	1^{1}	1	.	.	1^{1}	3	.	2	1	1^{1}	1	2	16^{4}
Wojskowi	1	.	.	.	2	.	.	.	.	1	.	1	.	1	.	6
Właściciele większej posiadłości	.	1	.	1	1	.	1	.	1	1	.	.	1	.	.	7
Dzierżawcy dóbr	.	.	1	.	2	1	1	.	.	.	2	.	.	2	1	10
Rolnicy i właściciele realności	5	2	7	1	2	4	7	4	4	4	3	4	4	2	6	59
Kupcy	10	11	8^{1}	5^{1}	11^{1}	8^{1}	4	8	5^{1}	14	6	4	8	8	8^{2}	120^{8}
Przemysłowcy	3	.	.	4^{1}	.	.	.	5	1	3	.	1	1	1	3^{1}	19^{1}
Rzemieślnicy	4	4	5	9	6	2	3	1	2	2	4	1	.	.	3	46
Słudzy rządowi i kolejowi	2	3	4	3	2	1	3	2	1	1	2	2	.	3	.	29
„ prywatni i zarobnicy	1	.	3	1	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	7
Restauratorowie i szynkarze	1	1	.	.	.	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	4
Różne inne zajęcia	3	2	1	.	1	4	.	.	1	2	1	2	2	4	4	27
Razem	53^{1}	43	44^{1}	47^{3}	47^{1}	38^{1}	35^{1}	33^{1}	35^{1}	37	34	24^{1}	35^{1}	42	45^{2}	592^{14}

8. Klasyfikacya.

a) Z końcem roku szkolnego 1905/06

8. Klasyfikacya.	I. a	I. b	I. c	II. a	II. b	III. a	III. b	IV. a	IV. b	V. a	V. b	VI. a	VI. b	VII	VIII.	Razem
Stopień celujący	3	6	1	4	3	.	3	4^{1}	3	2	6	3	5	2	6^{1}	51^{2}
„ pierwszy	32^{1}	24	35	35^{3}	34^{1}	20^{1}	26^{1}	20^{1}	29	20	27	18	25^{1}	26	34^{1}	405^{10}
„ drugi	8	5	4	2	3	7	2	3	2	5	.	.	.	2	2	45
„ trzeci	4	3	3^{1}	2	4	3	.	1	.	.	.	.	.	1	1	22^{1}
Pozwolono powtórzyć egzamin po feryach	6	5	1	4	3	8	4	5	1	10	1	3	5	10	2	68
Do egzaminu uzupełniającego przeznaczono	.	.	.	.	.	.	.	.	0^{1}	.	.	.	.	1	.	1^{1}
Razem	53^{1}	43	41^{1}	47^{3}	47^{3}	38^{1}	35^{1}	33^{1}	35^{1}	37	34	24^{1}	35^{1}	42	45^{2}	592^{14}

Rezultat ostateczny klasyfikacyi za rok 1905/6.	Klasa I. a	I. b	I. c	II. a	II. b	III. a	III. b	IV. a	IV. b	V. a	V. b	VI. a	VI. b	VII.	VIII.	Razem
Stopień celujący	3	2	1	.	3	2[1]	4	3	5	2[1]	3	2	.	7	3	40[3]
„ pierw.	31[1]	18[1]	18[1]	40[1]	30[2]	30	28[1]	37[1]	31	19	36[1]	38	.	37[1]	35	428[10]
„ drugi	3	8	7	6	5	7	5	4	4	2	1	5	.	2	.	59
„ trzeci	3	6	7	3	6	1	3	.	.	.	.	.	.	.	.	29
Razem	40[1]	34[1]	33[1]	49[1]	44[2]	40[1]	40[1]	44[1]	40	23[1]	40[1]	45	.	46[1]	38	556[12]
9. Opłata szkolna.																
Opłatę złożyło w I. półroczu	28[1]	29[1]	21[1]	12[2]	17[1]	16[1]	18[1]	11[1]	12[2]	8	6	6[1]	9[1]	18	14[2]	225[15]
„ „ II. „	18[1]	15	12[1]	15[3]	27[1]	22[1]	18[1]	10[1]	11[1]	15	6	8[1]	9[1]	17	17[2]	210[14]
Od poł. opł. uwol. w I. pół.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.	.	2
„ „ „ „ II. „	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	2
Od całej opł. uw. w I. pół.	16	9	16	35	31	29	35	28	3	15	33	30	29	28	.	378
„ „ „ „ II. „	26	20	20	21	20	23	22	23	27	14	24	27	23	29	.	319
Opłata szkolna w I. półroczu	1060	1200	880	520	720	720	760	480	560	360	240	280	400	720	640	9640
„ „ „ II. „	760	600	520	720	720	920	760	440	500	600	260	360	400	680	760	9000
Razem	1920	1800	1400	1240	1440	1640	1420	920	1060	960	500	640	800	14 0	1400	18640
Taksy wstępne wynosiły	239.40	226·60	235·20	29·40	25·20	.	12·60	12·60	16·80	8·40	4·20	.	8·40	16·80	8·40	844 K
Datki na środki naukowe	126·—	124·—	124·—	106·—	104·—	84·—	86·—	72·—	76· –	80·—	80 —	50·—	80·—	86·—	96·—	1374
Taxsy za duplikaty	10 —	.	.	8·—	.	2·—	.	2 —	.	.	.	2·—	.	4·—	6·—	34
Razem	375·40	350·60	359·20	143·40	129·20	86·—	98 60	86·60	92·80	88·40	84·20	52·—	88·40	88 40	110·—	2252
Datki na zabawy szkolne	53·—	48·—	48·—	51·—	47·—	37·—	38·—	34·—	37·—	33·—	33·—	25·—	36·—	38 —	47·—	605

10. Frekwencya na naukę przedmiotów nadobowiązkowych.	I. a	I. b	I. c	II. a	II. b	III. a	III. b	IV. a	IV. b	V. a	V. b	VI. a	VI. b	VII.	VIII.	Razem
Język ruski	.	.	.	.	.	.	.	7	15	9	16	9	17	14	.	87
Historya kraju rodzinnego	.	.	.	.	.	38	35	33	36	7	.	24	35	42	45	288
Rysunki geometryczne	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	9	8	8	5	10	47
Gimnastyka	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Śpiew	10	7	9	8	6	7	6	1	12	2	2	2	3	5	4	84
Kaligrafia	20	20	8	17	13	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	78
11. Stypendya i zapomogi																
Fundacye:																
Aywasa	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
Głowińskiego	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	80
Krakowska zakordonowa	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	315
Ks. biskupa Pukalskiego	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	315
Towarnickiego	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	200
Trybulca	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	400
Russyana	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	300
Miejska im. Franciszka Józefa	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	315
Miejska śniatyńska	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	400
Rada pow. kołomyj. (zapom.)	.	.	.	.	1	.	1	.	.	2	1	3	.	.	1	280
Rada pow. kossowska „	.	.	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.	.	1	160
Rada pow. zaleszczycka „	.	.	1	1	.	.	2	.	1	.	.	.	.	.	.	40
Rada miejska kołom. „	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	570
Magistrat kołomyj. z fundac.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	50
arcyks. Gizeli	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
Towarnickiego (zapomoga)	.	.	1	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	200
Kasa zaliczkowa łańcucka	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	50
	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	50
Ogólna kwota stypen. wynosi	.	.	2	2	2	.	3	.	3	5	4	3	.	2	7	3725

VIII. Pomoc dla ubogich uczniów.

Wsparcie otrzymywali ubodzy uczniowie tutejszego zakładu przez stypendya i zapomogi z publicznych funduszów i ze strony bursy miejscowej.

Wykaz stypendyów i zapomóg udzielonych z funduszów publicznych zawiera tabela statystyczna na str. 35.

Celem pomnożenia funduszów dla wsparcia ubogich uczniów zbierano w każdą niedzielę i święto w ciągu roku szk. 1905/6 po egzortach dobrowolne datki uczniów, które w ciągu roku szkolnego 1905/6:

przyniosły	26	Kor.	79	h.
przy wpisach zebrano . . .	73	„	11	„
za rodowody	29	„	16	„
datek kasy oszędności . . .	75	„	—	„
Wny Künstler	2	„	—	„
P. X.	—	„	90	„
zwroty pożyczek na opłatę szk.	32	„	05	„
% z książ. kasy oszczędn. . .	1	„	10	„
pozostałość kasowa z r. 1904/5	17	„	30	„
razem wynosił dochód . .	257	Kor.	41	h.

z tego wydano:

pożyczki na opłatę szkolną .	40	Kor.	—	h.
na książki	125	„	—	„
na ubrania	46	„	—	„
na rodowody	13	„	—	„
opłaty na utrzymanie i leki .	20	„	—	„
drobne wydatki	—	„	26	„
pozostałość kasowa na r. 1906/7	13	„	15	„
razem . .	257	Kor.	41	h.

Dla wspierania ubogich uczniów istnieje w Kołomyi Bursa polska, założona w r. 1892 i utrzymywana przez Towarzystwo bursy polskiej z wkładek członków i z datków tak w naturze jakoteż i w pieniądzach składanych przez przyjaciół młodzieży.

Prezesem tego Towarzystwa, liczącego obecnie 120 członków, jest WP. Michał Bartoszewski nadkomisarz starostwa;

dyrektorem bursy ks. Stanisław Sokołowski, katecheta gimnazyalny, a gospodarzem p. Stanisław Majewski.

W bieżącym roku umieszczonych było w tej bursie 42 uczniów z tych 8 bezpłatnie, 16 za dopłatą 1—15 kor., 14 za dopłatą 7—10 kor., 10 za dopłatą od 11—16 kor. a 4 za dopłatą 17—25 kor. miesięcznie.

Celem ułatwienia uczniom tutejszym sprawienia przepisanych od roku szk. 1996/7 mundurków, postarała się Dyrekcya o to, aby uczniowie otrzymywać je mogli na spłatę ratami, do czego posłużył jej fundusz, ofiarowany przez tutejszą Kasę oszczędności na ten cel w kwocie 2000 kor. Korzystało z tego dobrodziejstwa w ubiegłym roku szk. 28 uczniów, razem dotąd 823 uczniów.

IX. Kronika zakładu.

Rok szkolny rozpoczął się dzia 3. września 1005 uroczystem nabożeństwem szkolnem.

Wpisy uczniów do zakładu odbywały się w dniach 29—31 sierpnia 1905.

Egzamina wstępne do I. klasy odbywały się w dniach 14. lipca i 1. i 2. września, egzamina poprawcze w dniach 30. i 31. sierpnia a wstępne do klas wyższych między 5. a 15. września.

Dnia 9. września i 19. listopada brała młodzież gimnazyalna udział w nabożeństwie za spokój duszy ś. p. Cesarzowej Elżbiety a dnia 28. czerwca za spokój duszy ś. p. Cesarza Ferdynanda.

Dzień 4. października obchodził zakład uroczyście jako dzień Imienin Najjaśniejszego Pana uroczystem nabożeństwem.

Dnia 10. października 1905 zmarł Oswald Bahr, uczeń III. klasy, po krótkiej lecz ciężkiej słabości. Pogrzeb odbył się w tym samym dniu przy udziale wielu kolegów, profesorów i bardzo licznej publiczności.

W dniu 8. grudnia urządziła młodzież zakładu pod kierownictwem profesorów uroczysty wieczorek na cześć wieszcza narodowego Adama Mickiewicza.

Pierwsze półrocze zakończono 30. stycznia, a rozpoczęto drugie 3. lutego 1906.

W dniu 4. marca obchodził zakład uroczystość swego Patrona św. Kazimierza solennem nabożeństwem, odprawionem w kościele parafialnem, podczas którego wygłosił egzortę w kościele ks. Jan Szlęzak.

Piśmienny egzamin dojrzałości odbył się w dniach 7—11 maja, a ustny w dniach 5—15 czerwca pod przewodnictwem W-go Jana Lewickiego, c. k. krajowego Inspektora szkół wyższych.

Dnia 19. czerwca zakład miał szczęście witać w swych murach J. E. ks. Arcybiskupa Dr. Józefa Bilczewskiego, który z okazyi wizytacyi parafii kołomyjskiej odwiedził tutejsze szkoły.

W zastępstwie nieobecnego dyrektora zakładu, zajętego w tym czasie przy egz. dojrzałości w VI. gimnaz. we Lwowie, powitał dostojnego Gościa bawiący w tym czasie w Kołomyi c. k. Inspektor krajowy Wny Lewicki, przedstawił Mu grono nauczycielskie, oprowadził Go po całym gmachu szkolnym — a następnie zaprowadził Go do sali egzortacyjnej, gdzie zebrana młodzież polska powitała swego Arcypasterza uroczystą kantatą. Później uczeń VII. klasy, Bartłomiej Najduk, w dłuższej przemowie wyraził radość, jaką przejęta jest młodzież polska, z tego powodu, iż wita w pośrod siebie Swego Najczcigodniejszego Arcypasterza, który z iście apostolską gorliwością spełnia swój urząd pasterski — w imieniu całej młodzieży szkół średnich w kraju wyraził podziękowanie za urządzenie w roku ubiegłym i hojne materyalne poparcie pielgrzymki młodzieży polskiej do Rzymu, dziękował za list pasterski do uczniów szkół średnich wystosowany z ojcowską miłością — i przyrzekł, że młodzież polska nie zawiedzie zaufania Swego Arcypasterza.

Przez ½ godziny później egzaminował ks. Arcybiskup uczniów klas wyższych z zakresu dogmatyki i etyki — a w końcu w serdecznem przemówieniu prosił i upominał młodzież, by wytrwała przy wierze Ojców — i nie dawała posłuchu rzekomym przyjaciołom pozaszkolnym, którzy przychodzą do niej z słodyczą na ustach a wewnątrz pełni bezkrytycznej wiary, ciasnego fanatyzmu i szkodliwego fermentu.

Na odchodnem zastępujący dyrektora prof. M. Kusionowicz zabrał jeszcze głos. Zapewnił, że dzień dzisiejszy głęboko zapisze się w sercach obecnych a podniosłe słowa Excelencyi drogowskazem będą dla nich w dalszem ich życiu.

Najdostojniejszy ks. Arcybiskup opuścił zakład żegnany z uczuciem synowskiej miłości i serdecznej wdzięczności ze strony przedstawicieli szkoły i licznie zgromadzonej młodzieży.

W księdze pamiątkowej zakładu raczył wpisać Najdostojniejszy Gość następujące słowa: „Szanownemu gronu nauczycielskiemu i kochającej młodzieży „Szczęść Boże“ w pracy.

† Ks. Dr. Józef Bilczewski

Arcybiskup-Metropolita.“

Młodzież szkolna przystąpiła w ciągu roku szkolnego 1905/6 trzy razy do św. Sakramentów Pokuty i Ołtarza i odprawiła w wielkim tygodniu rekolekcye wielkanocne

Rok szkolny 1906 zakończono uroczystem nabożeństwem i rozdaniem świadectw dnia 14. lipca.

X. Zarządzenia w sprawie fizycznego wychowania młodzieży.

Prowadzenie ćwiczeń fizycznych ściśle w duchu nowoczesnym ułatwiała ta nader dodatnia okoliczność, że zakład posiada własny odpowiednio urządzony park.

Park ten, zajmujący obszar około 6 morgów, oddalony od zakładu o 1000 m, leży nad Prutem, wśród rozległych łozów; otwarty daleko ku południowi i zachodowi ma za tło piękne kontury pobliskich Karpat, skąd czerpie zasoby najświeższego powietrza. Z dwu stron okalają go strumienie (młynówka i ramię Prutu), w których uprzystępniono uczniom wygodną kąpiel.

Park posiada boisk siedm (z tych jedno, pokryte darnią na sposób angielski, służy do sportowych gier piłką, jedno do lawn tennisa, reszta do innych gier ludowych i ćwiczeń gimnastycznych), strzelnicę, szerokie chodniki i aleje do biegu, chodzenia na szczudłach etc., wreszcie obszerny pawilon, złożony z hali, jako schroniska w czasie deszczu, ze składu na przybory i z mieszkania dla dozorcy parku.

Korzystając z tego spędzała tamże młodzież popołudniowe godziny gimnastyki w czasie trwałej pogody, przy zmiennej pogodzie ćwiczono natomiast na boisku obok sali gimnastycznej, by w razie ulewy na miejscu módz się schronić do sali.

Z zabaw i gier urządzanych w parku wymieniamy następujące: rabuś, przerywany król, wyrywka, piłki w dwurzędzie, rzucanka, piłka uszata, odbijanka, dyabełek, piłka nożna, krokiet, lawn-tennis.

Prócz tego ćwiczono tu musztrę większymi oddziałami a mianowicie musztrę drużyny i hufca (bataliony szkolne), jakoteż poruczano uczniom wykonywanie niektórych łatwiejszych robót ziemnych na wzór szwedzkiego „slöjdu“ ogrodowego.

Co soboty, o ile pogoda sprzyjała, zarządzano zabawy ogólne w parku przy udziale kilku klas równocześnie (Spieltage) a wtedy spędzali tu uczniowie czas tem weselej, że przygrywała im własna orkiestra gimnazyalna.

Inwentarz parku wzbogacony został w roku bieżącym przez zakupno jednego namiotu, 15 łopatek do robót ogrodowych (Infanterie-Spaten), jednej piłki nożnej, jednej pary bramek, 5 palester, 30 chorągiewek, 2 par nart i pary saneczek (Rodeln).

W zimie tudzież w dnie słotne, kiedy ćwiczenia na wolnem powietrzu były wykluczone, ćwiczono w należycie zaopatrzonej sali gimnastycznej tokiem szwedzkim podług Demenyego. Każdą więc godzinę wypełniały: 1) Krótkie i pojedyncze ćwiczenia kończyn dolnych dla ułatwienia odpływu krwi z mózgu; 2) Cwiczenia na ribbstolu (rozszerzanie klatki piersiowej); 3) ćwiczenia w utrzymywaniu równowagi; 4) biegi i cwały; 5) ćwiczenia na belkach (zamiast szwedzkich ławeczek) w celu wzmacniania tułowia i ścian brzusznych; 6) naginania i zwroty tułowia; 7) ćwiczenia na drabinie poziomej (zamiast bomu); 8) ćwiczenia na skoczni; 9) ćwiczenia oddechowe.

Z zabaw urządzanych na boisku obok sali wymieniamy: łapankę, dzień i noc, jastrząb i kury, trzeciaka, pościg i pogoń.

Po za tem zwracano również uwagę na fizyczne kształcenie się młodzieży po za szkołą i dbano o rozwój statecznej uprawy sportu wśród uczniów a postępy na tem polu uwidacznia następująca tabelka:

W KLASIE	Ia.	Ib.	Ic.	IIa.	IIb.	IIIa.	IIIb.	IVa.	IVb.	Va.	Vb.	VIa.	VIb.	VII.	VIII.	Razem
przy ogólnej liczbie uczniów	53	43	44	47	47	38	35	33	35	37	34	24	35	42	45	592
umie pływać	16	17	22	22	26	23	16	19	22	10	15	11	13	20	30	267
wiosłuje	1	2	—	13	12	20	9	5	16	6	7	7	5	14	15	122
ślizga się na łyżwach . . .	25	15	13	23	27	19	15	16	17	16	19	10	12	9	26	263
jeździ na nartach	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	2
uprawia szermierkę	—	—	—	1	1	1	—	—	1	2	3	3	3	4	8	27
jeździ wierzchem	15	10	7	14	17	9	12	12	19	4	6	7	5	1	3	141
uprawia turystykę	—	—	—	—	—	—	—	—	12	1	1	8	9	4	8	43
uprawia sport strzelecki . .	—	—	—	5	12	1	2	—	9	—	2	5	3	—	7	46
jeździ na kole	3	5	1	2	9	12	5	14	13	11	11	5	12	14	28	136
posiada własne koło . . .	—	—	1	—	1	3	1	3	4	9	6	4	5	7	12	56

Jakkolwiek tegoroczne słotne lato urządzaniu wycieczek wcale nie sprzyjało, mimo to i w tym kierunku praca grona nauczycielskiego nie ustawała, czego dowodem poniższy przegląd wycieczek urządzonych w II. półroczu b. r. szkolnego.

Wycieczki szkolne w II. półroczu roku szk. 1905/6.

Dzień	Klasa, ilość	Prowadzący	Cel	Przedmiot	Wymarsz	Powrót	Długość odbytej drogi pieszej
7. lutego	IIb. (30) IIIb. (40)	Rupp Suszko	Oskrzesiniecka góra	Poznanie okolicy Kołomyi	2 popoł.	7 wieczorem	11 km.
28. kwiet.	Ib. (28) IIb. (32)	Spulnicki	Dto	O górach, rzecznych dolinach, ujściach	3 popoł.	9 wieczorem	12 km.
12. maja	I. II. III. i IV. (270)	Gąsiorowski z pomocą gospodarzy klas	Park im. Skupniewicza	Gry i zabawy	Dto	7 wieczorem	
19. maja	IIa. IIb. IIIa. IVb. (112)	Gąsiorowski Spulnicki	Dto	Dto	Dto	Dto	
3. i 4. czerwca	VII. i V. (7)	Gąsiorowski	z Jaremcza przez Gorgan do Tatarowa; z Worochty przez Leśniów do Jaremcza	Oryentowanie się w terenie za pomocą karty; orografia Gorganów i Czarnohory. Ćwiczenia w rozpoznawaniu odległych przedmiotów (Fernsehübungen).	5·30 rano koleją do Jaremcza. 5 rano piechotą z Worochty.	11·12 w nocy koleją	41 km. w górę pokonano 1503 m. w dół 1549.
15. czerw.	IIa. (20) IIb. (23)	Kotecki Spulnicki	Turka	Poznawanie stron świata; o potokach, stawach, lasach.	3·30 popoł. pociągiem	10 w nocy piechotą	10 km.
16. czerw.	VIa. VI. i VII.	Gąsiorowski	Park im. Skupniewicza	Gry sportowe	4 popoł.	7 wieczorem	
21. czerw.	Ib. (36) IIIb. (26)	Mooss Suszko	Rudniki obok Zabłotowa	Lasy Rudnickie	pociągiem 1/2 12	w nocy 1/2 12	21 km.
24. czerw.	IVa. (20)	Siudy	Tatarów	Stoki Leśniowa	5·30 rano koleją.	6·05 wieczorem koleją	3 km. (wśród słoty)
24. czerw	IIIa. (21)	Majewski	Mikuliczyn	wyjście na Barania pod Chomiakiem z zejściem do Tatarowa.	Dto	Dto	23 km.
24. czerw.	IVb. (9)	Sienicki	Dto	Wyjście na Chomiak z zejściem do Tatarowa	Dto	Dto	23 km.
1. lipca	IIIb. (15)	Suszko	przez Jabłonów do Peczeniżyna	Pouczenia z zakresu geografii	6 rano piechotą	9 wieczór piechotą	32 km.
3. lipca	IIa. (28) IIb. (25)	Jarosz	Oskrzesińce	Oznaczanie roślin	3 popoł.	8 wieczorem	12 km.
4. lipca	Ic. (40)	Koczwara	Oskrzesiniecka góra	Horyzont, strony świata; obserwacya łuku słońca; pomiar cienia; wysokość względna.	Dto	Dto	11 km.
6., 7. i 8. lipca	VII. (5)	Gąsiorowski	Doboszanka z Tatarowa	Oryentowanie się z mapą i bez Stosunki komunikacyjne na Gorganach. Istota złomisk. Konstellacye zodyaku i nieba polarnego.	z Tatarowa o g. 9 wiecz.; nocą przez Siniak na Gorgan. 7/7 na Doboszankę i z powrotem do Ilmy. 8/7 przez Bukowiec do Jaremcza.	Koleją z Jaremcza 11·12 w nocy	52 km. w górę pokonano 2210 m. w dół 2318.
6. lipca	Va. (24) Vb. (20)	Jarosz	Szeparowce	Botanizowanie	3 popoł.	9 wieczór	12 km.
10. lipca	z IV, V, VI. i VII. 15 (kolarze)	Gąsiorowski	Łanczyn	Wycieczka na kołach. (Zwiedzenie saliny).	2 1/2 pop. przez Peczeniżyn, Mołodiatyn.	9 wieczór przez Tłumaczyk	49 km.

Klasyfikacya uczniów za II. półrocze roku szkolnego 1906.

Klasa Ia. Bergler Maksymilian, Łysakowski Adam, Żupnik Karol, Bernfeld Littman, Bernhaut Izydor, Blechinger Jakób, Breier Jakób, Ciesielski Piotr, Felsenstein Gedalie, Goldstern Leon, Huber Ignacy, Janecki Karol, Jarczewski Eugeniusz, Juzwa Waleryan, Koch Izydor, Kraśnicki Jan, Kropaczek Tadeusz, Lisicki Maryan, Łukowski Stanisław, Matuszewski Jan, Najder Tadeusz, Nasadnik Artur, Piotrowski Tadeusz, Piskozub Józef, Pragłowski Jerzy, Pragłowski Stefan, Sanojca Ludwik, Sanojca Stanisław, Sławiński Franciszek, Szyślak Kazimierz, Taubman Juda, Tomajer Tadeusz, Ziemiański Józef, Ziemiański Karol, Zipser Franciszek. — 8 otrzymało stopień drugi, 4 stopień trzeci, 6 pozwolono poprawić cenzurę z jednego przedmiotu po feryach.

Klasa Ib. Kahane Dawid, Kreisel Gabryel, Rottenstrsich Levy, Steiner Szmil, Witzling Abraham, Zadembski Władysław, Bank Mendel, Dyszyński Wincenty, Elster Jakób, Fell Marek, Forscher Izak, Gottlieb Mayer, Hirsch Lejzor, Horowitz Fischel, Jakubowicz Krzysztof, Januszewicz Włodzimierz, Kamiński Jan, Kanafas Gustaw, Knopf Marek, Kozłowski Stanisław, Kustroń Kazimierz, Lehr Kazimierz, Makowiecki Stanisław, Małaszyński Michał, Marko Ludwik, Munczek Dawid, Organ Antoni, Preyer Lubin, Rath Samuel, Wieselberg Salomon. — 5 uczniom pozwolono poprawić niedostateczny postęp z jednego przedmiotu, 5 uczniów otrzymało stopień drugi, 3 stopień trzeci.

Klasa Ic. Tymiński Stefan, Baldes Antoni, Blitz Maurycy, Bodwiński Antoni, Breuer Zygmunt, Dallinger Zygmunt, Dżułyński Adam, Fahrer Bernart, Grünberg Aron Salomon, Hartung Jakób, Helnarski Jan, Hołyński Edward, Kaczurowski Franciszek, Kolba Julian, Kutaszewski Bazyli, Maszewski Tadeusz, Mistecki Jan, Moritz Samuel, Mosberg Izak, Nachman Juda, Neuberger Mordko, Pawłowski Stefan, Podlaski Józef, Potapiński Adam, Prokopowicz Andrzej, Rottenstreich Józef, Szaffer Jakób, Schneebalg Benjamin, Schweitzer Karol, Schweitzer Wilhelm Jan, Weisglas Leiser, Wittels Mojżesz, Wołoszczuk Józef, Wołoszczuk Władysław, Zawirski Henryk. — 4 uczniów otrzymało stopień drugi, 3 uczniów otrzymało stopień trzeci, 1 ucznia przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach.

Klasa IIa. Budziński Henryk, Fischbach Wolf, Kolabiński Gabryel, Manissaly Edward, Balicki Roman, Bier Julian, Brettler Wolf, Chenich Ferdynand, Chlamtacz Władysław, Ciastoń Bronisław, Doliński Stanisław, Doliński Feliks, Frankel Witołd, Friedmann Michał, Frisch Leon, Hermann Abraham, Kirkin Maryan, Körner Artur, Krobicki Kazimierz, Künstler Herz, Lewicki Stanisław, Łuszczewski Leon, Machalski Władysław, Manissaly Jan, Rosenzweig Schloma, Schrottmann Tadeuss, Schuster Stanisław, Sokal Henryk, Spiegel Hersz, Święcicki Franciszek, Szuszkiewicz Władysław, Tepper Salo, Thau Szymon, Tokarz Józef, Tułacz Piotr, Wasylkowski Kazimierz, Weiser Dawid. — 2 uczniów otrzymało stopień drugi, 2 uczniów otrzymało stopień trzeci, 4 uczniom pozwolono po feryach poprawić notę niedostateczną z jednego przedmiotu.

Klasa IIb. Horner Benjamin, Schweizer Ludwik, Werthamer Mojżesz, Bernadzki Maryan, Bitter Jakób, Cętar Czesław, Doliński Adam, Faktor Henryk, Glückstern Leon, Göttlinger Max, Herman Dawid, Holski Władysław, Jaworowski Stanisław, Kalechstein Nusyn, Kawalerowicz Edward, Kłodnicki Włodzimierz, Konas Alojzy, Kordys Bolesław, Kydryński Jarosław, Mokłowicz Nestor, Nizinkiewicz Edmund, Preminger Łazarz, Pruniak Michał, Rasch Maurycy, Reif Mojżesz, Selzer Mojżesz, Silberherz Jakób, Sonnenreich Salomon, Spindel Chaim, Szczepański Stanisław, Szymański Dymitr, Walter Stanisław, Welzer Izrael, Wilhelmi Kazimierz, Wilhelmi Stanisław, Wolanowski Edward, Zimid Abraham. — 3 uczniów otrzymało stopień drugi, 4 uczniów stopień trzeci, trzem uczniom pozwolono po feryach poprawić notę z jednego przedmiotu.

Klasa IIIa. Adlerstein Anzelm, Aszkenazy Maksym., Bardel Stanisław, Berlas Herman, Bitter Hersch, Biega Stanisław, Czechowicz Stanisław, Danger Dawid, Feldmann Wolf, Geller Joachim, Glaser Józef, Kornand Maksymil., Lau Salomon, Pilecki Władysław, Pilecki Żywisław, Popieluch Zygmunt, Przygodzki Franciszek, Rosenbaum Mojżesz, Spatz Majer, Stiefel Wilhelm. 7 uczniów otrzymało stopień drugi, 3 uczniów otrzymało stopień trzeci, 8 uczniom pozwolono poprawić z jednego przedmiotu po wakacyach.

Klasa IIIb. Becker Uszer Zysie, Perehiniec Michał, Schorr Michał Maksymilian, Baumunk Jan, Bezeg Anteni, Bezeg Zygmunt, Bodner Juda, Czubaty Jan, Dołyniuk Aleksy, Grünes Aleksander, Hołubasz Waleryan, Horowitz Aleksander, Jakubiszyn Dominik, Jekel Ignacy, Kara Stanisław, Kleis Ernest, Kozaczek Tadeusz, Kuśnierz Jarosław, Kutten Dawid, Lag-

stein Salomon, Lamm Naftali, Lewicki Michał Andrzej, Madej Maksymilian, Patkowski Stanisław, Piotrowski Franciszek, Rekowski Bronisław, Schulmann Artur, Styrnał Tadeusz, Willenz Mojżesz. — 4 uczniom pozwolono poprawić niedostateczny postęp z jednego przedmiotu po feryach, 2 otrzymało stopień drugi.

Klasa IVa. Helwing Zygmunt, Kahane Salamon, Meiern Mendel, Rosen Łazarz Littmann, Rosenheck Joanna (pryw.), Balicki Adam, Bernhaut Rubin. Eltis Mordko, Funkenstein Karol, Glasner Nuta, Gottfried Ozyasz, Guttmann Majer. Huczneker Menasze, Kamiński Rudolf, Käss Jakób, Krzywy Antoni, Makowiecki Maryan, Musiał Tadeusz, Piskozub Jan, Plechawski Jan, Preyer Artur, Stefanicki Michał, Strohmandel Dawid, Wróblewski Karol, Zaniewski Jerzy. — 5 uczniom pozwolono poprawić z jednego przedmiotu po wakacyach, 3 uczniów otrzymało stopień drugi, 1 uczeń otrzymał stopień trzeci.

Klasa IVb. Berlstein Alfred, Mayzel Bolesław, Schnabel Abraham, Antoniewicz Franciszek, Baron Władysław, Becher Ozyasz, Bodner Josel. Geller Rubin, Grosser Maksymilian, Hulles Alfred. Jolles Jakób, Kaczkowski Jan. Kirkin Stanisław, Kindyj Julian, Kirschen Marcin, Körner Wilhelm, Krauthammer Benjamin, Kręcidło Franciszek, Łeszega Roman, Lisieniecki Roman, Łobarzewski Romuald, Machalski Maryan, Mahler Feiwel, Pudło Józef, Reiner Abraham, Schiller Wilhelm, Solowski Edward, Stettner Majer. Świątkowski Rudolf, Szuszkiewicz Dyonizy, Wassermann Natan. Wierzbicki Michał. — Jednemu uczniowi pozwolono poprawić niedostateczny postęp z jednego przedmiotu, 2 uczniów otrzymało stopień drugi.

Klasa Va. Bernstein Abraham, Krittenstein Izak, Bahr Izydor Bergmann Mechel, Böhs Abdon, Breier Hirsch, Godlewski Marcin, Grünes Juliusz, Grünstein Bernard, Holder Chaim. Horbulewicz Leonard. Hübner Szymon, Jahrgrau Jozef, Jasiński Stanisław, Marek Czesław, Markowski Michał, Schulman Bernard, Schweitzer Jan, Seniuk Marcin, Winkler Pinkas, Wójtowicz Emil, Zakrocki Adam. — 5 uczniów otrzymało stopień drugi, 10 pozwolono poprawić notę z jednego przedmiotu.

Klasa Vb. Biberstein Ernest, Juris Abraham Samuel, Koźmina Marek, Kupfermann Józef Eliasz, Serafin Jarosław. Wołoszyński Jan, Bartkiewicz Sylwester Stanisław, Białowąs Tadeusz Mikołaj, Bobiński Teofil Witołd, Brettler Leibisch, Budziński Piotr, Chamajdes Berl, Dębski Leopold, Domański Adam, Forscher Irre, Goligowski Janisław, Grebler Michał, Gröger Józef, Herman Stanisław, Janiszewski Stanisław. Kamiński Tadeusz, Kraut-

hammer Szymon, Kreisberg Feiwel, Kutten Wiktor, Langenmass Juda, Michciński Jan, Piskozub Michał, Późniak Witold, Segenreich Jakób, Tannenzapf Leon, Turzański Edward, Wyspiański Tadeusz, Zadurowicz Józef. — 1 uczniowi pozwolono poprawić notę niedostateczną z jednego przedmiotu po feryach.

Klasa VIa. Chlamtacz Zygmunt, Friedmann Arnold, Łukasiewicz Franciszek, Biernacki Rudolf, Biskupski Bolesław, Erech Herzel, Faściszewski Piotr, Hartlieb Adam, Hermann Hersch, Horowitz Maryan, Kawalerski Józef, Krasucki Efroim, Krobicki Mieczysław, Leitner Nuchim, Margulies Emanuel, Pragłowski Kazimierz, Schneebalg Jakób Siuta Józef, Świątkowski Karol, Tarkowski Alexander, Trzebunia Stanisław. — 3 uczniom pozwolono poprawić notę niedostateczną z jednego przedmiotu po wakacyach.

Klasa VIb. Balicki Juliusz, Engelhardt Gustaw, Friedmann Michał, Gniady Władysław, Tymcik Emil, Baltuch Manes, Bernhaut Gerschon, Biłan Michał, Breier Salomon, Czerkiewski Rudolf, Czolij Filip, Feuer Jonasz, Frisch Hersz, Fuchsa Maryan, Geller Izrael, Hirschberg Leopold, Jasiński Kazimierz, Kaczmarowski Kazimierz, Kriss Szaweł, Kriss Zygmunt, Kydryński Bronisław, Mahler Kalman, Piaskiewicz Władysław, Radłowski Józef, Rosenthal Chaim, Ruziewicz Stanisław, Tepper Maurycy, Urbanowski Julian, Wieselberg Gabryel. Zeiger Iechiel, Zipser Aniela (pryw.) — 5 uczniom pozwolono poprawić cenzurę z jednego przedmiotu po feryach.

Klasa VII. Biberowicz Władysław, Najduk Bartłomiej, Schulmann Józef, Allerhand Ludwik, Ananiewicz Emil, Berger Matias, Białowąs Kazimierz, Brettler Jakób, Budzianowski Bronisław, Fałdasz Mikołaj, Hatłas Aleksander, Höffner Jan, Juzwa Leopold, Kahane Chaim, Krämer Henryk, Kuliński Adam, Kwaśniowski Jan, Landesberg Ludwik, Lewandowski Zygmunt, Mahler Kazimierz, Mianowski Wiktor, Sternberg Feiweł, Smalec Władysław, Sucher Chaim, Tkaczkiewicz Konstanty, Trexler Wilhelm, Tymcik Roman, Załucki Emil. — Do egzaminu poprawczego przeznaczono 10 uczniów; stopień drugi otrzymało 2, stopień trzeci 1 uczeń; jednego przeznaczono do egzaminu uzupełniającego.

Klasa VIII. Koim Franciszek, Osterer Josef, Poluszyński Gustaw, Ritigstein Marceli, Sitnikiewicz Józef, Światłowski Mikołaj, Bajewski Jan, Bitschan Karol, Blätterfeind Frojem, Bujalski Boleslaw, Dębski Ludwik, Dobrowolski Jan, Domański Stanisław, Goldstein Hersz, Jakubowicz Jakób, Jekel Szaja, Kaszycki Franciszek, Kosiński Waleryan, Krasucki Lejzor, Kropaczek

Antoni, Krupiński August, Krużlewski Stanisław, Lachcik Tomasz, Lagstein Szmiel, Markowski Zdzisław, Paul Alojzy, Półtorak Henryk, Rothköhl Ludwik, Rudkoski Teodor, Rauchwerger Zurach (pryw.). Radłowski Józef, Stefanicki Mikołaj, Sucher Myszl, Taubes Izrael, Trusz Emilian, Vincenz Stanisław, Wattenberg Eliasz (pryw.), Weiser Chaim, Weissglas Kuba, Wielgusz Tadeusz, Zaremba Michał, Żydło Kazimierz.

XI. Wykaz książek szkolnych, które w tutejszym zakładzie będą używane w roku szkolnym 1906/7.

Klasa	Religia	Język łaciński: Gramatyka	Język łaciński: Ćwiczenia i lektura	Język grecki: Gramatyka	Język grecki: Ćwiczenia i lektury	Język polski: Gramatyka	Język polski: Wypisy	Język niemiecki	Geografia i Historya	Matematyka	Nauki przyrodn.: Historya natur.	Nauki przyrodn.: Fizyka	Propedeutyka filozofii
I.	Wielki katechizm rel. kat. Kraków 1903.	Samolewicz-Sołtysik Zwięzła gramatyka języka łacińskiego część I. wyd. 1—4.	Steiner i Scheindler Ćwiczenia łacińskie dla I. kl. wyd. 4.	—	—	Konarski Gramatyka jęz. polsk. 1902	Próchnicki i Wójcik Wypisy polskie dla I. klasy wyd. 3 i 4.	German i Petelenz Ćwiczenia niemieckie dla II. kl. wydanie 4 Lwów 1904.	Romer, Geografia. Lwów 1904.	Kranz, Arytmetyka na I i II. klasę. Mocnik, Geometrya poglądowa dla klas niższych, wydanie 8.	Nussbaum-Wiśniowski, Wiad. z zoologii 1904. Rostafiński, Botanika sz. na kl. niż. wyd. 1—5.	—	—
II.	Ks. Dąbrowski Historya biblijna zakonu starego 1, 2, 3 i 4 w.		Steiner i Scheindler Ćwiczenia łacińskie dla kl. II. wyd 2.	—	—	Dr. Antoni Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna wydanie 9	Próchnicki i Wójcik Wypisy polskie dla II. klasy wyd. 1. i 2.	German i Petelenz Ćwiczenia niemieckie dla II. kl wydanie 4. Lwów 1904.	Baranowski i Dziedzicki Geografia powszechna wydanie 6 i 9. Semkowicz. Opowiadania z dziejów powszechnych I. wyd. 1 i 2.	Kranz jak w kl. I. Mocnik, Geometrya poglądowa wyd. 8.	Nowicki-Limbach Zoologia 1903.	—	—
III	Ks. Dąbrowski Historya biblijna zakonu nowego 1, 2, 3 i 4 w.	Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego część II. wyd. 5—7.	Próchnicki Ćwiczenia łacińskie dla kl. III. wyd 2—4. Cornelius Nepos, wyd. Kłaka.	Fiderer, Gramatyka języka greckiego wyd. 2 lub 3.	Taborski-Winkowski Ćwiczenia greckie, Lwów 1905.		Czubek-Zawiliński. Wypisy polskie dla III. klasy. Lwów 1905.	German i Petelenz Ćwiczenia niemieckie dla III. kl. wydanie 3. Lwów 1902. Petelenz, Deutsche Grammatik wyd. 2. 1904.	Geografia jak w kl. II. Semkowicz. Opowiadania z dziejów powszechnych. Część II. Rawer Dzieje ojczyste wyd. 3. Lwów 1899.	Brzostowicz, Początki arytmetyki i algebry. Część II. wyd. 1—3. Jarmogiewicz. Geometrya poglądowa wyd. 2—3. Lwów 1902.	Wiśniowski Wiadomości z Mineralogii. dla klas niższych Lwów 1903.	Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla kl. niższ. Kraków 1904.	—
IV.	Ks. Jougan Liturgika katolicka 1 i 2 wyd.		Próchnicki, ćwiczenia łacińskie dla kl. IV. Caesar, Comm. de bell gall. wydanie Terlikowskiego Ovidius wyd. Ziwsa-Skupniewicz.		Ćwiczenia greckie jak w klasie III.		Czubek-Zawiliński. Wypisy polskie dla IV. klasy. Lwów 1906.	German i Petelenz Ćwiczenia niemieckie dla IV. kl. wydanie 3. Lwów 1901. Petelenz, Deutsche Grammatik jak w kl. III.	Benoni Majerski, Geografia monarchii austro-węg. wyd. 3 i 4. Semkowicz, Op z dziejów powszechnych Cz. III. wyd. 2. Rawer Dzieje ojcz. wyd. 2 i 3.	Jak w klasie III.	—	Jak w kl. III.	—
V.	Ks. Jeż Nauka wiary Część I.		Livius, wyd Zingerlego Majchrowicza Ovidius, wydanie Ziwsa-Skupniewicz.		Ćwicz. gr. jak w IV. kl. Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta: Homera Iliada, wydanie Sołtysika, część I.		Próchnicki Wzory poezyi i prozy wyd. 1 i 2.	Ippoldt-Stylo Deutsches Lesebuch für die V. Kl. wydanie 1. Lwów 1905. Reineke Fuchs i Grimms Märchen	Zakrzewski. Historya powszechna. Część I. wydanie 4.	Kostecki, Algebra dla klas wyż. 1902. Mocnik-Maryniak, Geometrya dla wyż. klas. wyd. 5. Lwów 1902.	Wiśniowski, Mineralogia i geologia wyd. Lwów 1902. Rostafiński, Botanika dla klas wyż. wyd. II.	—	—
VI.	Ks. Jougan Dogmatyka szczegółowa		Sallustius, wyd. Sołtysika Vergilius wyd. Eichlera-Rzepińskiego; Cicero wydanie Sołtysika.		Homera Iliada, w. Sołtysika Herodot wyd. Schindler-Terlikowski. Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta Cwicz. gr. jak w V. kl.		Wypisy polskie St. Tarnowskiego i J. Wójcika część I. wyd. 3. 1903.	Petelenz u. Werner Deutsches Lesebuch für die VI. Kl. Philotas i Zriny	Zakrzewski, Historya powszechna. Część I. i II. Lewicki, Zarys historyi Polski i krajów ruskich. wyd. 1—3.	Dziwiński Zarys algebry; Geometrya jak w klasie V. Logarytmy Kranza.	Petelenz Zoologia dla klas wyższych wyd. 1 i 2.	—	—
VII.	Ks. Szczeklik Etyka katolicka		Cicero wyd. Kornitzer Vergilius Aeneis wyd. Eichlera-Rzepińskiego.		Homera Odyssea, wyd. Christ-Jezienicki, Demostenes, wydanie Schmidta.		W I. pół. Wyp. p St. Tarnowskiego cz. I. W II. półr. Wypisy polskie Tarnowskiego i Próchnickiego II	Petelenz u. Werner, Deutsches Lesebuch für die VII. Kl. Hermann u. Dorothea, Götz v. Berlichingen, Wilhelm Tell i Dichtung u. Wahrheit.	Zakrzewski, Historya powszechna, Część III. Lewicki, Zarys historyi Polski i krajów ruskich jak w kl. VI.	Jak w klasie VI. Logarytmy Kranza.	—	Kawecki i Tomaszewski Fizyka dla klas wyższ. Tomaszewski Zarys chem.	Ks. Nuckowski Początki logiki ogólnej
VIII.	Ks. Jougan Historya kościoła katolickiego 1 i 2 wyd.		Horatius wyd. Dolnicki-Librewski Tacitus wyd. Weidner-Staromiejski.		Plato, Apologia Sokratesa w. Christ-Lewicki, Sofokles Elektra wyd. Schubert-Majchrowicz; Homera Odyssea wyd. Christ-Jezienicki.		Wypisy polskie St. Tarnowskiego i Próchnickiego część II. wyd. 1 i 2.	Petelenz u. Werner, Deutsches Lesebuch für die VIII. Kl Braut v. Messina, Ahnfrau i Sappho.	Głąbiński-Finkel, Historya i statystyka austro-węg. monarchii. Lewicki, Zarys dziejów Polski wyd. 1 2 i 3.	Jak w klasie VII.	—	—	Lindner-Kulczyński Wykład psychologii. 1895.

Do rodziców i opiekunów.

Rok szkolny rozpocznie się 3. września nabożeństwem wstępnem, w którem wszyscy zapisani uczniowie wziąć mają udział,

Wpisy uczniów do I. klasy będą się odbywały 30. i 31. sierpnia, do dalszych klas dnia 1. i 2. września.

Uczniowie mają się zgłaszać osobiście i przedłożyć świadectwo szkolne z ostatniego półrocza, jakoteż wypełniony w dwóch egzemplarzach rodowód, w którym należy wyraźnie podać, których przedmiotów nadobowiązkowych zamierzają się uczyć.

Uczniowie nowo do zakładu wstępujący mają zgłaszać się w towarzystwie rodziców lub opiekunów i przedłożyć: a) metrykę urodzenia, b) świadectwo szkolne tego zakładu, w którym przedtem pobierali naukę z potwierdzeniem dyrekcyi, że niema przeszkody w przyjęciu ich do innego zakładu; każdy zaś uczeń, zgłaszający się do I. kl. gimnazyalnej który uczęszczał do publicznej szkoły ludowej, winien wykazać się świadectwem szkolnem tejże szkoły, nadto c) świadectwem rewakcynacyi (ponownego szczepienia ospy). Przyjęci do I. klasy mogą być tylko ci uczniowie, którzy ukończyli najmniej 10-ty rok życia albo go ukończą w kalendarzowym roku ich przyjęcia.

Każdy uczeń nowo wstępujący ma zapłacić taksę wstępną w kwocie 4 K. 20 h.

Każdy uczeń bez wyjątku ma złożyć 2 K. jako datek na zbiory naukowe.

Uczniowie płacący opłatę szkolną mają ją złożyć najdalej do 15. października za pierwsze, a do 15. marca za drugie półrocze.

Ponieważ nie wolno uczniom mieszkać gdzieindziej jak tylko tam, gdzie Dyrekcya pozwoli, przeto umieszczanie uczniów z początkiem roku powinno być warunkowo zastrzeżone ze strony rodziców lub opiekunów.

Osoby, przyjmujące na wikt i mieszkanie uczniów zamiejscowych, winny zaznajomić się z treścią „Regulaminu“ dla odpowiedzialnych nadzorców domowych, utrzymujących takich uczniów, wydanego przez Wys. c. k. Radę Szkolną krajową w porozumieniu z c. k. kraj. Radą zdrowia rozp. z dnia 31.

maja 1898. l. 11781 (stosownie do polecenia Wys. c. k. Minist. Wyzn. i Ośw. z dnia 17. grudnia 1897. ł. 26715). Egzemplarze tego regulaminu będą wręczone (bezpłatnie) interesowanym przy wpisach uczniów do zakładu.

Egzamina wstępne do I. klasy odbędą się 14. i 15. lipca jako w terminie pierwszym, a następnie dnia 1. i 2. września jako w terminie drugim. *W każdym z tych terminów rozstrzyga się o przyjęciu lub nieprzyjęciu ucznia, a powtórzenie egzaminu wstępnego, czy to w tym samym, czy też w innym zakładzie jest bezwarunkowo wzbronione pod karą wykluczenia ze wszystkich gimnazyów. Uczeń reprobowany przy egzaminie wstępnym może dopiero po upływie roku zgłosić się do powtórnego egzaminu.*

Zakres wymagań przy egzaminie wstępnym do klasy I.:

a) **Z religii**: Wiadomości, których według teraźniejszego rozkładu nauki nabyć powinien uczeń w pierwszych czterech latach obowiązkowej nauki szkolnej czteroklasowych.

b) **Z języka wykładowego:** Czytanie płynne i wyraziste, objaśnienie odczytanych ustępów pod względem treści i związku myśli, opowiadanie treści większymi ustępami, znajomość zdania pojedynczego, rozszerzonego i rozbiór jego części składowych pod względem składni zgody i rządu; poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć znanych uczniom, nadto piśmienny rozbiór jednego zdania, w którem uczniowie mają oznaczyć części mowy i ich formy, tudzież części zdania

c) **Z języka niemieckiego:** Czytanie płynne i zrozumiałe, znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników, przymiotników. i zaimków (osobistych, dzierżawczych wskazujących i względnych), odmiana słów posiłkowych i czasowników słabych we wszystkich formach strony czynnej i biernej, tudzież odmiana najzwyklejszych czasowników mocnych; zasób wyrazów z zakresu pojąć uczniom znanych; poprawne napisanie łatwego dyktatu, którego treść przed podyktowaniem poda się uczniom w języku wykładowym.

d) **Z rachunków**: Pisanie liczb do miliona włącznie; biegłość w czterech działaniach liczbami całkowitemi; pewność w tabliczce mnożenia; znajomość ważniejszych miar metrycznych, a w wypracowaniach rozwiązywanie także zagadnień z zakresu życia codziennego.

Egzamina poprawcze będą się odbywały dnia 30. i 31-go sierpnia a egzamina wstępne do klas wyższych (od II.—VIII.) między 5—15. września.

Na mocy rozporządzenia Wys. Minist. Wyzn. i Ośw z dnia 6. maja 1890. l. 8836 mogą uczniowie I. klasy wnosić podania o uwolnienie od opłaty szkolnej w I. półroczu. Ci z nich, którzy z obyczajów, pilności i postępu do końca października otrzymają według skali cenzurę przynajmniej „dobry“ a wykażą się świadectwem ubóstwa należycie wystawionem. uzyskają odroczenie terminu do końca półrocza I. a następnie, w razie odpowiednich warunków przy klasyfikacyi półrocznej, uwolnienie od opłaty szkolnej, — Każdy uczeń klasy I-szej może zatem wnieść najpóźniej do 8-go dnia po wpisach podanie, zaopatrzone w świadectwo ubóstwa, a ewentualnie uzyska uwolnienie.

Uwaga. Wszyscy uczniowie obowiązani są nosić przepisane ubranie mundurkowe (i w takiem mają się jawić już przy wpisach), tylko uczniów klasy I., którzy udowodnią należycie swoje ubóstwo, może Dyrekcya chwilowo uwolnić od noszenia mundurków. Uczniom, którzy dla jakiegobądź powodu przestali uczęszczać do szkoły i zakład opuścili, nie wolno używać mundurków, jak wogóle nikomu, kto nie jest uczniem szkół średnich. Dostrzeżone nadużycia w tym kierunku karane będą przez Władzę polityczną w myśl odnośnych obowiązujących przepisów.

